Đuro Sudeta

MOR

fantastična pripovijest

e-Lektire
lektire.skole.hr

Đuro
Sudeta

Mor

Fantastična
pripovijest

e-Lektire
lektire.skole.hr

e-Lektire

Europska unija
Zajedno do fondova EU

EUROPSKI STRUKTURNI I INVESTICIJSKI FONDOVI

Operativni program KONKURENTNOST I KOHEZIJA

ESF UČINKOVITI LJUDSKI POTENCIJALI

CARNET

e-Škole
USPOSTAVA SUSTAVA RAZVOJA DIGITALNO ZRELIH ŠKOLA
(PILOT PROJEKT)

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.
Više informacija o EU fondovima možete naći na web stranicama Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije:
www.strukturnifondovi.hr
Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost Hrvatske akademske i istraživačke mreže - CARNET.

Sadržaj

Đuro Sudeta 4
Prije čitanja 9

Mor 10

Metodički instrumentarij 62

Poticaji za daljnji rad 65

Rječnik 67

Impresum 68

Đuro Sudeta

Stara Ploščica kraj Bjelovara,

10. travnja 1903.

– Koprivnica, 30. travnja 1927.

Juraj Sudeta – Đuro, Đuka, Sanja (kako se znao potpisivati u svojim pismima) – rođen je 10. travnja 1903. u Staroj Ploščici, nedaleko od Bjelovara. Završivši osnovnu školu u rodnom selu, upisuje se u zagrebačku donjogradsku gimnaziju iste godine kad je započeo Prvi svjetski rat. Siromašan, za školovanja je živio najviše od milostinje. Slaba prehrana i vlažni podrumski stanovi te prirođena nježnost organizma pribaviše mu tada neizlječivu tuberkulozu već u četvrtom razredu gimnazije (danas osmi razred osnovne škole).

Kao učiteljski pripravnik prvog tečaja, bolestan i često gladan, ulazi u sebe i opaja se sjenama polumraka koje ga okružuju. Zato nije niti čudno što mu prva objavljena pjesma nosi naslov *Suton* (1919.). U proljeće 1923. dobio je posao kao učitelj u Virju. Tamo je Đuro Sudeta izdao svoju prvu zbirku pjesama s naslovom *Osamljenim stazama* (1924.), koju je sam slagao i tiskao na malom tiskarskom stroju. Tamo je uređivao i lokalni humoristički list, pisao feljtone (*Oče naš, Sjena, Novela, Na periferiji, Uskrsnuće*), novele i pripovijetke (*Narodni mučenik, Zasjenjeni dani, Kraljevka, Rođenje čovjeka, Semin Stanković: duša, Mor, Tuga*), zatim humoreske (*Volovski ekspoze na ponoćku, Koprivnica za sto godina, Njihovo veličanstvo ONI*). Svoje pjesme je brižljivo čuvao, no prozu je nemilice uništavao, tako da je sačuvana samo u dijelovima. Svoju prisnost s okružjem u kojem živi i radi Sudeta izražava ironijskim stilom u pismu jednoj znanici iz Zagreba.

19.XI.1926.

Draga gospođice Ivice,

(Drago dijete, Virje nije kraj Đurđevca – kako mi vi adresirate, nego je Đurđevac kraj Virja; Virje ima 12000 stanovnika, a Đurđevac ni 3000!) Ne znači to ništa. To je jedna mala opaska, koja vas je imala upozoriti da Virje ima:

27 birtija, 2 hotela, poštu, kolodvor, općinu, zatvor, 1 bilijar, 2 motocikla,

19 učitelja, doktora, popa i kapetana, 2 banke, 30 trgovina, 4 poludjevice, 32 djevice, bezbroj milostivih i milovidnih gospođa, 1 popadiju, 3 usidjelice itd.

Vi ste, dijete, mislili da je Virje – najtamnija provincija. Da je tamnija provincija od Kustošije. Ne. Virje ima dva radija, ma tko da se svega sjeti. Ima i nekoliko kelnerica, i što ja sve znam (...) Život je familijaran, nitko naime nikud ne ide, jer je sve križ-kraž posvađano, pa svi žive u familiji. I to da je najtamnija provincija! Tu vam se, dijete, živi ko u zemlji »slasti i lasti«. Ljudi ne griješe, vidi se iz toga, što se rijetko ispovijedaju; vjerni su ženama, jer se još nisu obazreli na njihova zabadanja. Jedu dobro, jer na ulici glasno podrigivaju, svađaju se, jer nemaju nogometnih klubova. Ubijaju se, za malu promjenu. U zatvor ne idu, jer jedni druge obično isplate.

Ne zaboravite, dijete, nikada da imate majku i da ima ljudi, koji trunu po provincijama. I da je ta provincija velika, crna i zamršena mnogo interesantnija nego nebulozni i podbuli Zagreb. U Zagrebu se umre, ovdje se crkne, tamo se gladuje, ovdje se dangubi.

U Virju se zanosom dvadesetogodišnjeg mladića baca u nastavnički posao, osvojivši ljubav virovskih đaka. S knjižarom Tišljarom izdaje *Naš list* za prosvjetna i politička pitanja, uređuje spomenicu virovskog pjevačkog društva *Rusan*, okuplja oko sebe mladež, korigira izdanja u tiskari i sam tiska, vodi veliku korespondenciju. Trajno pobolijeva. Skuplja građu za roman iz učiteljskog života (neobičnoga naslova $2\sqrt{3}$), koji nije napisao, no iz tih zapisa jasno je da su ga svećenički krugovi držali previše liberalnim.

Sudetine pjesme (po kojima je najviše i poznat široj javnosti) često su zapravo oproštaj s nečim što voli i čemu je osobito privržen. Oproštaj s djevojkom, s pticama, drvećem, sutonima, žetvama u polju, s lišćem na vlažnim puteljcima. U kratkom svojem vijeku, a u razdoblju od nekih osam godina (1919.-1927.) napisao je oko tri stotine pjesama i objavio dvije male zbirke: već spomenutu *Osamljenim stazama* i *Kućice u dolu* (Zagreb, 1926.) Veći dio njegovih pjesama, preostalih u dvadesetak bilježnica, objavljen je posthumno: *Sutoni* (Zagreb, 1929.) i *Pjesme I*, *Pjesme II* (Zagreb, 1943.). Napisao je i dvije stručne rasprave: *Autoritet i omladina* i *Moderna škola rada*, dva spomen-spisa, kritičke i novinske članke i prikaze (većinom u virovskom *Našem listu*), humorističke članke u šaljivom listu *Čuča* koji je sam uređivao i pisao u jednom primjerku. Sudetine humoreske izuzetno su britke, zanimljive i oštre prema tadašnjim provincijskim prilikama i ljudima. I zapravo nepoznate. Ostale su u sjeni njegovih pjesama i njegove nesretne sudbine, pa čitatelji često ne upoznaju duhovitog, lucidnog i vedrog Đuru Sudetu.

Pri kraju 1924. njegova se bolest javlja svom žestinom te odlazi u slovensko lječilište Topolšica sve do 1926. Snažno prodiranje spoznaje da je kraj blizu nije ga spriječilo da nasmijava lječilište svojim humorističkim listovima *Šaljiva pošta* i *Nova šaljiva pošta*, u kojima je s puno humora prikazao lica i naličja svojih supatnika, ne štedeći ni svoje niti

njihove male i veće mane i slabosti. Istodobno njegova poezija poprima sve spiritualniji ton, a osobito je nadahnjuje studentica agronomije Katarina Kristić, u Sudetinim pjesmama Katjoščica. Liječila se u isto vrijeme i od iste bolesti. Njihova korespondencija nije pronađena, te su tako svoju ljubav oboje ponijeli sa sobom u grob.

Đuro Sudeta prepjevao je i neke staroindijske pjesme (*Domaće ognjište*, 1927.). Nakon neuspjele operacije u Zagrebu, no istodobno i svestranog, inspirativnog tamošnjeg druženja sa širokim krugom prijatelja i štovatelja, vraća se u Virje i održava nastavu, kraće vrijeme stalno u visokoj temperaturi. Konačno, umire u koprivničkoj bolnici ujutro 30. travnja 1927. godine.

Prema ovoj pripovijesti godine 1992. snimljen je televizijski film *Mor* u režiji Snježane Tribuson. Glavne uloge odigrali su Filip Šovagović (Mor), Nadežda Perišić-Nola (Šu) i Vanja Drach (Vlastelin).

Na stranici *Digitalizirana građa – Đuro Sudeta* u elektroničkom su obliku dostupna i druga Sudetina djela: pjesme, pripovijetke, feljtoni, humoreske. Vodio je izuzetno bogatu korespondenciju sa suvremenicima i iz pisama se može iščitati mnogo toga o njegovom književnom stvaralaštvu.

* * *

Iznimna pripovijetka *Mor* Đure Sudete tiskana je posthumno, 1929. godine u Zagrebu, kao izdanje Hrvatskog učiteljskog društva u Koprivnici. Po mišljenju mnogih proučavatelja književnosti, *Mor* je Sudetino najbolje prozno djelo i važan događaj u hrvatskoj prozi.

Postoji čvrsta nit koja veže pripovijetku *Mor* i književnost za mlade, a to je fantastika tog djela, čiji korijeni zasigurno sežu do najudaljenijih dijelova Sudetina djetinjstva u kojemu su tako zvonko odjekivala imena bića iz narodnih vjerovanja, a junaci iz bajki mogli su slobodno lutati šumama i proplancima njegova rodnog kraja. Za razliku od tadašnje književne produkcije (dvadesetih i tridesetih godina prošlog stoljeća), koja često zrcali drukčije iskustvo i vizije društva, ovdje je riječ o osjećajnosti koja *nije rezultat određenih životnih dogmi*, reći će Branimir Donat, *već je metafizički usađena u priču*. Znači, osjećajnost je vodilja i osnova ove priče, a ne razum. Riječ je o nedostižnoj ljubavi između Mora, sina upravitelja vlastelinskog imanja i vlastelinove kćeri Šu. Sudeta zaodijeva zbivanja idealnim krajolikom koji ipak ima svoje realne nazive. Doznajemo da se upraviteljeva kućica nalazi pokraj rijeke Pločnice, okružena njegovanom šumom, doznajemo kasnije da bolesna Šu mora na liječenje u Davos... sve su to autoru poznata mjesta. Nije tajna da je Đuro rođen u siromašnoj seoskoj obitelji i da mu je otac bio nagle ćudi, sklon alkoholu. Dok je živio s njima, jedino su odlasci u šumu i prirodu bili Sudeti predasi u kojima je nalazio mir i dragu osamu.

Nasuprot tome, mladi Mor živi sa samozatajnim ocem koji je davno razočaran u ljudima pobjegao od njih i prihvatio posao upravitelja imanja, pomalo nemiran zbog zlog znamenja pri rođenju njegova sina (male maramice među prstima za koju narod vjeruje da je imaju djeca vukodlaka). Vlastelin, u želji da razdvoji svoju kćer od staleški nižeg mladića, otpušta dobrog i skrbnog upravitelja, misleći ih obojicu tako udaljiti iz svoje blizine. Kćeri namjenjuje za muža propalog vlastelina Arna, koji treba ruku vlastelinove kćeri da bi vratio svoje dugove. Šu nema snage oprijeti se ocu i ne izriče svoj izbor, makar je zaljubljena u Mora. Stari upravitelj u nevjerici čeka da vlastelin ipak povuče svoju odluku, no u zoru sudbonosnog dana, kad treba predati kućicu novom upravitelju i otići – on umire. Sin ga pokopa u šumi kojoj je stari posvetio čitav svoj život i sve svoje znanje, no istom tada počinju sablasna zbivanja: pas koji je pokusao razrovati humak nađen je ujutro rastrgan... Arno za novog upravitelja podmeće prevaranta koji eksploatira šumu kako bi njih dvojica vratili dugove vjerovnicima. Stari vlastelin na vrijeme spriječi gubitak šume, međutim, ne mijenja svoju odluku dovoljno brzo da bi mogao spriječiti teško pobolijevanje Šu. Ona kopni u svojoj neuzvraćenoj ljubavi. Mor odmah nakon smrti oca nestaje u šumi. Pretvara se u biće koje hoda četveronoške i samo se katkada sjeti da je bio čovjek. Noću sije strah i trepet u selima, daveći domaće životinje, uništavajući stvari po imanjima.

I tako Mor živi u šumi i čeka. Prikrada se do panja na kraju šume, jer bi mu možda Šu mogla vratiti ljudski lik. No, to je uzalud, jer ona je odavno mrtva. Ova završna slika bića koje čuči na panju i plače dok ga zasipa palo lišće neodoljivo doziva u pamćenje tugu antičkih šumskih bića koja u jesensko vrijeme otpraćaju svoju božicu Perzefonu u nesmiljen svijet podzemnika Hada. Nadolazi još jedna zima...

Ilija Jakovljević je još 1929. istaknuo: *Mor je priča u punom smislu riječi. Njezin sablasni motiv iznesen je tako zvonkom dikcijom, prepleten interesantnim sukobima i oživljen svježim dahom prirode, da spada u najbolje stvari ove vrste u našoj književnosti. To je (...) divna lirska pjesma bez stihova, u kojoj su oživjele naše šume sjedinjujući se s dušom čovjeka i primajući u svoje krilo sablasnoga Mora, da spasu sebe od sjekire trgovca. U toj su priči toliko srasli čovjek i priroda, da ih nije moguće rastaviti.* Uvjerit ćemo se u ovu tvrdnju ako se osvrnemo na Sudetinu fascinantnu umješnost mijenjanja vizura glavnog lika.

Pripovijetka *Mor* zbiva se u četiri poglavlja: *Grana jorgovana, Priča, Otajne slutnje* i *Finale*. U poglavlju *Grana jorgovana* jedan mladić ispovijeda svoju sanju, nešto poput halucinantnog stanja u kojem mu se ukazuje lik mlade žene. Doznajemo za njegovu neobičnu ljubav prema drveću, gdje se djevojka čudi kad on kaže da razgovara s drvećem, koje voli i razumije više nego ljude. Čarolija prisnosti s drvećem nestaje kad Mor zavoli djevojku više negoli šumu, dakle više negoli sama sebe. No, u ovom dijelu pripovijetke i stablo jorgovana govori kao mladić, srce mu kuca poput ljudskog. U posljednjim recima prvog poglavlja doznajemo da će nam priču ispričati biće koje nije samo cvijet, već pomalo i čovjek, a pomalo i vuk s južnih proplanaka. Ako doživimo ovaj dio pripovijetke u ekspresionističkim svjetlima, otkrit ćemo da Sudeta produbljuje etiku čovjeka.

Čovjek je za njega biće oslobođeno društvenih veza, uzdignuto u Svemir. Svakidašnjicu presijeca fantastičnim odmacima od stvarnosti, snažnim izricanjem najosobnijih osjećaja. Pripovijetku *Mor*, ovu lirsku prozu, zaokružuje prvo poglavlje i finale poput zamršena holograma strasti, sjedinjenosti s prirodom i zlom kobi. Sudeta je mladića nazvao Mor sjetivši se narodnih vjerovanja u kojima je Mora (žensko) biće s osobinama sličnim internacionaliziranom vampiru.

Mišljenja nekih kritičara, primjerice Donata, o razvidnom utjecaju Hamsuna Knutta i njegova *Pana* na nastanak ove pripovijetke, neodrživa su. Najprije, moramo vjerovati Sudeti kad kaže da *Pana* nikad u životu nije pročitao. Zatim, i fabularno i stilski *Pan* je slika jedne sasvim druge osjetilnosti. Puno lakše možemo povezati ovu priču s pučkim pričanjem i poezijom Đure Sudete i njenim sutonskim ugođajima. Fantastično je to presijecanje realne svakodnevnice s čarobnom projekcijom najosobnijih osjećaja. Nešto slično rekao je jedan od kritičara: rubovima ove priče teče Sudetina lirika. Evo i potvrde za to u Sudetinoj zbirci *Molitva*:

HTIO SAM

Htio sam da budem
ko hijena zao,
da se sa mnom ljudi
jedan drugom prijete.
A u nastojanju
ko očajnik ludi
ja sam opet, jao,
bio samo dijete –

Htio sam da budem
grub, bez milosrđa:
kroz krvave leši
da do sreće dođem,
dok u nastojanju
sebi zadah boli,
za druge tek bijah
dijete što se smiješi!

Htio sam da budem,
ko i drugi što su:
da na oltar briga
stavim srce svoje,
a ono je bilo
tek pjesama knjiga –
a ono je bilo:
dječje – i Tvoje!

Dijete u Sudeti bilo je pravi Fantast za ovu pripovijetku, no njegov službeni stav o *Moru* bio je potpuno pogrešan: *Bio sam napisao jednu veliku pripovijest* Mor*, ali tko će je tiskati? Tišljar ne može, kako i sam znaš – a da sam tiskam, ne bi bilo pametno. Sad je pomalo trguckam i zamatam jabuke i kruške u nju.* Na svu sreću, zahvaljujući Sudetinu bratu Mati Sudeti, *Mor* je doživio drukčiju sudbinu nego da se u njega zamataju kruške.

dr. sc. Diana Zalar

Prije čitanja...

- Na portalu e-Lektire za ovo djelo pripremili smo **audiomamac**. Poslušajte ga, ili pogledajte njegov prijevod na hrvatski znakovni jezik.

- Poslušajte samostalno ili u paru s vršnjakom emisiju *TV kalendar* koja govori o Đuri Sudeti, te o još nekim značajnim ličnostima rođenima na isti datum: https://www.youtube.com/watch?v=ubkNKh8MVpE

- *Mor* je fantastična pripovijetka. Koja još djela fantastične književnosti poznajete?

  Po čemu se takva djela razlikuju od ostalih?

- Koje vam riječi prvo padnu napamet kad pročitate ili čujete naslov *Mor*? Nabrojite što više asocijacija.

- Pripovijetka je podijeljena u četiri poglavlja: *Grana jorgovana, Priča, Otajne slutnje* i *Finale*. Izrazite u jednoj rečenici što očekujete da će biti napisano u tom poglavlju.

- Pisac u ovome djelu opisuje čarolije šume, noći, oblaka, livada, mjeseca. Razmislite kakve bi to čarolije mogle biti.

  Izrazite (pismeno ili usmeno) u nekoliko rečenica svoje ideje.

Mor

fantastična pripovijest

Zlatki i Berislavu

Đuka

e-Lektire
lektire.skole.hr

GRANA JORGOVANA

Kad počne stizavati mračak za mračkom i bude ih puna soba i dvor i podvornica – sve do ribnjaka na kraju šume, dolazi mi obično ona i otvori prozor!...

Otvori prozor i ode bez riječi nekuda...

Ja je nikad nisam vidio! Ali sam je osjećao i uvijek je osjećam kao nešto daleko, daleko, moje, što se ne da zaboraviti.

Nekad je imala garava, brončana lica i oči ko zimzelen! Poslije, samo ruke tanane i vitke ko bokovi u travkâ!

A danas?

Danas je ona san! San grane jorgovana, kad se prosiplju i škrope tajanstveni mračci sa horizonta. I ništa više!

Pa ipak!...

Zar me to ona zove? Ja ne znam!

Kad izađem na prozor, ja je ne vidim. Čujem: kako plaču zeleni valovi stare Pločnice, što teku kroz vlaće trava; osjećam miris jetrenke, šumskih gljiva i jaja. Zagledam se dugo, dugo tamo nekuda, tako dugo, dok se ne ražalostim i budem beskrajno nujan i samotan.

Ljudi koji me ne poznadu, kažu da je to nostalgija.

Ja ne znam šta je, ali znam sigurno da nostalgija nije!

Zato, kad zatvorim prozor i užežem modrikastu petrolejku, ne ubilježim u bilježnicu ispod svog uzglavlja ništa osim: da je, i opet, prošao jedan dan!

I

Ima dana koje očekujemo godine i godine, a kad nam dođu – tako smo nepripravni i zbunjeni pred njima kao da ih nikad očekivali nismo!...

Ležao sam i čitao, ili što slično! Ali sam barem mislio; a možda i to ne!? Ne znam! Nad glavom mi je šumorila vrba. Šumorila je tako polako, da sam pustio i knjigu i mîsli i stao je prisluškivati.

Pričala je o lopoču koji je noćas umro kraj obale na pijesku i o plavim mjesečevim vatricama.

Pločnica, zelena i mirna rijeka, spavala je kao majka. Spavala je; tek da joj se disaj osjećao, u šašu ispod mene.

Ležao sam još neko vrijeme i slušao, a onda sam htio da odem. Ja sam to htio. I pošao sam. Ustao sam. Ustao sam i opet sam stao! Nisam znao što bih!?...

Spazih je najednom kako se spušta prudinom prema meni. Spazih je upravo onakvu kakvu sam davno sanjao! Isti pogled, iste oči, isti stas!...

Tankim je štapićem brčkala po površini Pločnice. Prijateljica joj zaostajaše nekoliko koraka iza nje. One me nisu uočile. Možda sam zato i pobjegao!? Uvukao sam se u šaš nablizu utrenika kojim će one proći. A kad su došle i prošle, ja ništa nisam znao. Ničega se nisam sjećao. Baš ničega! Ni riječi, ni sjenke, ni pokreta...

Vrba je šumorila spokojno, polako i tiho – tako tiho – kao da se baš ništa nije dogodilo.

Da li se, bar, ona ičega sjeća?...

Da li se, bar, sjeća grančice koja joj je pomilovala kosu?

Smirivao se pijesak kud su prošle – pa su im se i stope gubile i nestajale.

Stajao sam i gledao. Gledao sam? Ja ne znam kud sam gledao i što mi je bilo u duši. Ona je bila prepuna nekih osjećaja, tako prepuna – da ih nisam mogao prepoznati – ni razabrati... u samom sebi!

II

Kako se začudila kad sam joj rekao da razgovaram s drvećem. Potresla je radoznalo crnom, kovrčastom kosom i zagledala se sa zanimanjem u moje oči.

– Pa o čemu vi to razgovarate s drvećem? To mora da je vrlo lijepo!

– O čemu razgovaramo? – O svemu! O jugovini! O novembarskom lišću i zvijezdama! – Ono mi priča što ga boli i raduje...

– To je zanimljivo! A kako, molim vas, mi drugi ne možemo razgovarati tako s drvećem ko vi?

– Ne znam!

– ?

– Možda zato što ga volim kao samog sebe. Možda i zato što ga volim više nego ljude!? A vi to sigurno ne bi mogli! Sigurno ne bi mogli! Zato, valjda, ne možete razumijevati drveće ko ja!

e-Lektire
lektire.skole.hr

– Dobro! Ali ako bih i ja to, jednom, mogla? Ako bih i ja mogla voljeti više drveće nego ljude, bih li onda, uistinu, mogla razgovarati s njim?

– Da! Ja mislim da bi!

– Slušajte, Mor, doći ću jednom k vama da zajedno slušamo. Hoćete li nas primiti? I moja će prijateljica doći; ona silno voli prirodu.

– Ali, ako ja ne mognem da razgovaram?

– Za volju našu ćete već moći. Jednom ćete moći, zar ne, Mor!?

– Tko zna hoću li ga moći više voljeti od vas, a onda?...

– Onda? Mi ćemo, ipak, doći, a vi se nećete tome protiviti.

Tko bi mislio da šumski ljudi znaju biti tako dobri udvarači!

Udarila me grančicom po licu, nasmijala se i potresla kovrčastom kosom, gledajući me duboko i rastreseno, tako rastreseno, da sam zaboravio na sve što sam jutros čuo u šumi i što mi je pričao ocvali glog kad sam išao ocu po vodu...

III

Spavam! Spavam! Ne spavam – sanjam! Sanjam u zbilji što sam nekad sanjao u snu. Gledam u nebo i oblake i ne razlikujem što je u meni a što izvan mene! Igraju se i idu prudinom uz Pločnicu koja spava. Spavaju i lopoči na njoj. Sve spava. Samo se ja budim. Iz šume dolaze mirisi jagoda i ljetna tišina. Vode se za ručice i tapkaju. Tapkaju, da ne probude sunovrat pod brijestom. Noćas je cijelu noć brbljao s mjesecom povrh šume.

Zaboravljam na ruku pod glavom i mislim da je grana. Zaboravljam da je moj otac upravitelj vlasteoskih šuma. A ja? Ja mu pomažem. Pomažem mu, i nas smo oba samo podanici njegovi. I njezini!

A zašto ja to osjećam? Osjećam intuitivno neki strah. Kažu da ima ljudi koje kad prvi put opazimo, osjetimo u njima nešto neugodno, nešto čega se bojimo – od čega bježimo i ne želimo da nas sretne.

A koga se ja to bojim?

Čekam je. Od podne je čekam! Rekla mi je da će doći s gostima iz grada. Učit ću ih kako se hvataju ribe.

On ide uz nju. Njegov je stas vitak, plemićki, a kosa mu je zagasita, rijetka. Pripovijedaju da je to znak velikog talenta. Nešto mi tumači, ali ga ja ne slušam. Ne volim ga, eto! A ništa mi nije skrivio! Baš ništa! Progovorio je sa mnom tri riječi i to je sve. Pa ipak, ja ga mrzim! Bojim ga se! Opažam: da se gledaju duboko u oči. To me smeta! Smeta me, tako da bih ga najvolio...! Bože, kako sam čudan!... Što mi je on kriv?

Pljeskali su mi kad sam ronio. Divili se mojoj snazi. Ona je gledala – čas mene, čas njega. I meni je opet dolazilo ono na um, da sam se morao stidjeti pred samim sobom.

Kad su oni otišli na brdo u dvor, legao sam u mahovinu i zaplakao. Dva su zrikavca dopuzala do mene. Uzeh ih na dlanove i stadoh plakati. Oni su me gledali zbunjeno i tužno, a kad počeše zričati, rastužih se još većma, i sva livada sa mnom do Pločnice...

IV

Žurio sam se da što prije dogotovim posao i pošaljem oca s podvozom na dvor. Ne znam zašto je baš danas sve zapinjalo. Već se i mračak počeo provlačiti kad sam sve svršio. Sve? O, ne! Danas je još nisam vidio, pa da mogu zaključiti dan... Išao sam očekujući da će me otac pozvati da se vratim. Da se opet što dogodilo. Svaki me šušanj za leđima nervira. Bojim ga se. Bojim ga se ko zla čovjeka koji nas prati pustim poljem u noći.

Ja vjerujem da ima nešto zlo što nas prati na svakom koraku. Koje hoće: da bude sve drukčije, i obratno nego mi to želimo. Bojim ga se i bježim... Ko zvijer pred lovcima!

Stojim na malom, osamljenom mjestu kraj Pločnice. Provlače se prvi mračci, prvi mračci i sutonove sjenke iz dolina.

Svi sjede oko vatrice. Vlastelin razgovara sa gospodom; Arno okreće ribu i zabavlja se.

Šu je tako vesela. Šu je tako vesela, da me to upravo straši.

Pločnica se lagano pomiče. Katkada samo pućne po koji razigrani grgeč, pućne – površina se zarumeni, zaplavi, zacrveni – pa se opet stiša na pličinama gdje spavaju potočnice...

Šu moli Arna da joj nešto zapjeva.

Čujem: kako mi udara bilo! Čujem ga kako me trese, njiše ko vjetar trstiku! Nešto bih htio! Osjećam da bih nešto htio – a što? Što se toliko uznemirujem?

Njezine su oči velike, začuđene, okupane i svježe kao zvijezde na širokom nebu.

– Pjevajte, Arno! Pjevajte mi nešto lijepo, tiho i lagano...

Otrčah utrenikom do ivice šume! Bojao sam se da ga čujem. On, sigurno, lijepo pjeva!

Sakrio sam se za brijest na prolazu – i zapjevao. Kako sam znao! Kako sam osjećao da je najljepše. Baš kad je on htio da zapjeva. Upravo onaj čas sam ga pretekao!

Šu je pljesnula rukama od ushićenja; ja sam drhtao. Drhtao sam, jecao sam, smijao sam se, a glas je poigravao i tonuo čas blizu ko iz srca, čas daleko, daleko – ko da je već davno umro.

e-Lektire
lektire.skole.hr

Kad su prolazili mimo mene, vlastelin me udario po ramenu, a ona je malo zaostala. Uzela me za ruku i rekla:

– Mor, kako ste lijepo pjevali! Ja sam vam veoma zahvalna!

Kad sam došao kući, otac me je dugo, dugo motrio. On je mislio da sam bolestan!

V

Kako već dugo nisam razgovarao s drvećem. Na sve zaboravljam. Sve me to više zanima. Postajem filistar ko i drugi. Počinjem sumnjati i smijati se onom što mi je prije bilo najveća, najmilija svetinja. Svejedno mi je kojim smjerom idu grane, kojim sjene njihove. Hodam i hodim bez osjećaja; to je sve što znam.

Ali, zato znam kud Šu hodi i s kim je. Gdje se kupa, kamo je pošla u jagode. Znam vrijeme kad se gasi svjetiljka u njenoj sobi.

Chopin mi je postao poznatiji od gukanja grlica kraj kuće! On ga svira, ona ga voli, pa ga zato volim i ja.

Lutam po neprohodima, spotičem se o klade. Mirisi igraju ovršjem drveća, a ja nutrinom svoje vlastite spoznaje. Moja su prsa rutava, zamršena, divlja; moje su oči sive, modre, plave; one su prozirne kao maslačak kad dođe jesen; kao zimzelen kad dođe proljeće; one su kao šuma u kojoj živim. Ona je bila juče na ovom mjestu. Na ovim je kupinacima ubirala plodove, a oni su mislili da su im njene oči sestre. Arno to nije pojmio. Nije shvaćao. Njemu to nije potrebno! Njemu nije potrebno da išta pojmi, da išta shvaća, jer mu to ne treba. On i bez toga ima sve, a od svega bira što hoće i kako hoće!...

Da, on je velikodušan! Dok se ona zanijela i pričala glasom kao iz bajke (Ona, začudo, dosta priča o meni i o mom životu i pred Arnom i pred ocem i gostima koji to, bez sumnje, na svoj način tumače), on se ponosno smiješio:

– Pa, istina, zgodan klipan! Zgodan, ali i glup kao šuma u kojoj živi!

– Hi! ha! ha!...

Kao šuma – u kojoj živi!...

Na izlazu iz šume ponovila je to Minjočka nekoliko puta. Šu sigurno ni ne zna da i Minjočka voli Arna. Zato je valjda Minjočka i potvrdila Arnovu primjedbu s posebnim smiješkom koji nije mogao izbjeći Arnu.

*

Kad zahladi, silazi Šu sama pod brdo. Ona neće da ostane, a Minjočka je očajna jer Arno ostaje sam.

Šu je uzima za ruku i govori:

– Pođimo pod brdo u šumu! Kad se smiri ovršje drveća i voda u dolini, slušat ćemo kako Mor pjeva. On tako lijepo pjeva!...

Bože moj! Znaš li možda ti zašto nisam juče pjevao kad je ona došla da sluša?

Zašto baš juče?

Idem, slušam, stanem, spotaknem se. Pa opet pođem, opet slušam i opet se spotaknem...

Dugo, dugo – kako već dugo!...

VI

U davno doba neko živio je mladić jedan koji je imao lijepe plave oči i divnu, plemenitu dušu... On je imao dušu koja je razumjela drveće i životinje, koja je smirivala vjetrove nad šumom i bjesove čopora zvjeradi; on je imao dušu koja je bila moja – i prozora na kući u kojoj sam stanovao; ona je bila vaša – i svih onih koji su je imali – pa su je zaboravili.

U davno doba neko živio je mladić jedan... ali on je umro u onaj dan kad nije mogao ljubiti druge više nego sama sebe. To nije bio Mor! Ni ja to nisam bio. Ja nisam Mor! Ja bih. Ja bih, možda, htio biti Mor – ali to nisam! A vi mislite da sam to ja. Vi mislite da sam ja Mor. Da vam ja to pričam... Ne! (Ali to i nije važno!) Ja sam, samo, grana jorgovana pokraj Morove kućice-kolibice! A meni se često pričini da sam ja – Mor i da imam ljudsko srce. To mi se uvijek čini kad čujem ljude gdje plaču... Oni tako čudno plaču!... Kao ljudi, budno.

Tako ne plaču ni lopoči kad umiru vode u jesen!

Ni žutilovke kad ih ostave mjesečeve vatrice!

Ni vukovi kad im ubiju mlado!...

I ja tada pričam, kao da sam ja Mor, i da volim vlastelinovu kćerku. Da hodam po šumi i da imam isječena brončana lica i kose zagasite kao ponoć. Čini mi se da se verem gudurama iza horizonta u oblacima. Čini mi se da sam malo čovjek, malo cvijet, malo vuk s južnih proplanaka. Od svega ponešto.

A kad se prenem – bude mi žao! Bude mi žao da to uistinu nisam, pa spustim grane da budu što šire – i hlad što dublji...

On to voli pa izađe iz kolibice, legne na travu i zagleda se u visinu, da su mu oči sve plave i bistre kao nebo. A oblaci idu i teku preko šume kao velike bijele ptice. I oni me

sjećaju! Sjećaju me da se budim i da živim; da živim i osjećam da ja nisam Mor s crnom kosom i rutavim prsima – da sam samo grana jorgovana – samo grana jorgovana.

VII
PRIČA

Prolaze vode, oblaci prolaze i dani ispod njih prolaze. Dolaze – prolaze. Provuku se plave sutonove sjenke, prokaplju mračci kroz prozore, provuku se, pritaje, pa ih nestane. Nestane sunca, boja nestane i dan se za danom ugasi i ode nekuda u daljine. Tamo su već prošli vjekovi, životi i godine.

Stari upravitelj zamahuje sjekirom i misli. Da li baš to ili što slično, on ne zna. Njegovi su dani tako slični jedan drugome, da ih on sam ne razlikuje. Ne osjeća promjene. Svi su jednaki – bijeli i svi mirišu po jetrenkama i šumama u rana proljeća.

Mor, njegov sin, radi nekoliko koraka od njega. Crna mu se kosa razastire kao strast, a grudi škripe kod svakog pomicanja. Brekte mu žile – i mišice se nadižu kao živo sječeno gvožđe. Nitko ne bi rekao da mu je stari upravitelj otac, i da je nekad htio da uči medicinu. Njegove su crte grube, tučane, ni jedan pokret ne odaje ni sjenku sumnje da je nekad prolazio gradskim ulicama kao gimnazijalčić. U njemu živi brdo i vjetar iza njega, šum nabujale Pločnice i jauk gladnih vukova kad snjegovi viju sa sjevernih proplanaka.

Na suncu drijema vlasteoski dvorac. Nekoliko jablanova igra oko crvenih kupola kao krila oborenih leptira. Samotan je on otkad mu je umrla gospodarica.

Oživi li kada, padne li sunce na njega, opet je nešto što ga baca u sjenku. Sad u obliku tišine koja se provlači u sumraku, sad u putovanju vlastelinove kćerke ili tuzi starog vlastelina. U njemu se nešto ugnijezdilo, nešto živi u sobama njegovim, a što je to – nitko ne zna. Ne zna, ali svak osjeća. Netko kao umor, nešto kao strah ili zla predosjećanja. Kako tko. A oblaci koji prolaze preko njega bivaju sve teži, sve crnji i žalosniji. Oblaci, tužni oblaci.

*

Mor je danas cijeli dan nekako posebno raspoložen. Najvolio bi poskočiti, zaigrati na travi. Nešto se dogodilo ili će se dogoditi. On to osjeća. Otac je u dvoru, ozvao ga vlastelin da uredi sve što je potrebno za goste koji će danas doći iz grada. Ali to nije važno. Baš kao i ova sjenka koja je pala preko panja mjesto preko puta. Glavno je da će se danas vratiti među gostima i ona. Sve je drugo nuzgredno. A kako je već dugo nije vidio?

e-Lektire
lektire.skole.hr

Kako dugo? Već cijelu godinu. Cijelu godinu dana je čekao. Da – onda je još bio i on ovdje. On ga nije mogao voljeti. On ga je mrzio, ali ga se bojao. Rekao je to i njoj. Šu se je smijala. To ju je zabavljalo.

Po sobi padaju prvi mračci. Donio je i vodu, pripalio oganj, ispekao nekoliko šumskih jaja s gljivama. Prije je to radila majka, dok nije umrla. Sad je to njegov posao.

Zrak je zadušljiv, pun vodenih para. Za brdima se prolama vjetar.

On će je opet vidjeti. Već sjutra će je vidjeti.

– A ako je ona zaboravila? – Mor se prenu i sjenka tuge pade mu preko lica.

– Nije. Ne, ona nije zaboravila.

– Pa ipak.

Mor sluša svoj vlastiti glas. A on je pun straha i bojazni. Pun nekog dalekog očekivanja.

Nad kućom fijuče vjetar, lice mu se izobličilo, oduljilo. Ono poprima životinjski oblik.

– Šu, ljubim vas.

Oči mu gore na jednoj točki. Drhturi mu tijelo i ono se sjeća. Stakla se tresu. Negdje je udario grom.

Netko je prodrmao vratima i otrčao za kuću!

Tko je to bio?

Kiša se prolijeva preko krova i krošnja. Tanki, tanani plamečci palucaju u zraku, nešto hoda po sobi, dodiruje stvari, miluje obraze i ruke. Ne vidi se, osjeća se. Zaklupči, smota se, prebaci se amo i tamo i nestane u šumu u pomrčini.

Vrijeme prolazi. Satovi kasne.

Možda ga ona ne ljubi više? Možda ga je zaboravila!

Arno je lijep.

– Ne, on nije lijep! Tako je ona rekla.

Vani jeca kiša, prolijevaju se suze po staklima.

Zar bi ona mogla biti neiskrena?

?

A vlastelin? Zar bi on mogao to pustiti? Kako je to sve skupa smiješno!

*

O ponoći vratio se otac iz dvora. Mor ga iščekivao s velikom nestrpljivošću. Nadao se da će bar nešto saznati o Šu.

– Zašto ti još ne spavaš? – Otac je bio dobre volje.

Rekao je nešto, ali je znao da otac ne sluša.

Pomogao mu da se izuje.

Jedno su vrijeme šutjeli. Mor je postajao sve nestrpljiviji. Nije mogao dočekati kad će otac početi. A nije imao snage da ga prvi upita.

Legoše, a on mu još nije pripovijedao.

Ništa, ni riječi.

Više nije mogao čekati.

Okrenuo se prema sobi.

– Šta ima novo u dvoru?

Starac mahnu nehajno rukom.

– Ništa osobito! Pozdravila te je Šu, ona se zaručila.

Tišina.

Mor je prisluškivao. Da mu se to nije pričinilo?

Ne! Otac je govorio pri svijesti.

Još jedan čas tišine.

– Pitali su me za tebe. Oni ti preporučuju, a što da ti pripovijedam, znaš kako je kad se ljudi pripiju?

Starac je još nešto govorio, ali ga Mor nije slušao.

Stvari su tonule u sumraku. I svijest se gasila kao svjetiljka. Pred kolibom je prebirao vjetar u krošnjama.

Otac je spavao.

Mor je gledao u sumrak.

Ćutio je kako se u njemu nešto kida, lomi i plače. Kako se diže i pada i nestaje negdje u daljinama.

Tišina! Tišina! Tišina!

VIII

Probudio se vrlo rano. Osjećao je umor i strvenost još od sinoć, ali je osjećao još veću potrebu da nekud ode; kamo god! Ptice su spavale u krošnjama. Nigdje ne bijaše živa stvora. Vlastiti njegov korak šuštio je u lišću i u mahovini, ali je on zaboravljao i na njega. Obašao je već sve livade i Pločnicu, uspeo se u brda k brijestovima, ali ona težina koju je ponio sa sobom, nije ga ni časa puštala i ostavljala; činilo mu se da postaje još veća, a on slabiji i umorniji. Na vrhu brda nađe prvi panj; sunce se tek pomaljalo na istoku i grane

e-Lektire
lektire.skole.hr

su visjele kao grozdovi puni rose. Sjeo je na njega i prepustio se osjećaju koji ga je sve više obuzimao. I juče je sjedio tu. Na istom panju, a s koliko drugih osjećaja! Oni su se tako izmijenili kroz jednu noć, da ih više nitko ne bi mogao zajedno postaviti, ni on sam!

Sunce se podiže i raste. Kao bajka; otajna stara bajka. A utjeha?

Utjeha je daleko kao ptica koja je pošla preko mora, pa je na putu ubiše. No on i ne pokušava da se utješi. Kod njega su sasvim drugi osjećaji. Neizbježivost krute realnosti koja se dogodila kroz ovo vrijeme kako je Šu boravila u Francuskoj, ali koju još ne shvaća. Ne može on to pravo da shvati, da se s tim sprijatelji. Njemu se to sve pričinja kao neugodan i neželjan san koji je morao doći, jer se ovako ipak nije moglo dovijeka.

Da će doći vrijeme da se i Šu uda, on na to nije mislio. Znao je da je vlastelin okorjeli konzervativac koji u takvim pitanjima ne popušta, pa se zadovoljio da može ljubiti i sanjati. Eto, on je mislio da je to sasvim dosta. A sada se dogodilo protivno, ali ništa neprirodno. Zar bi on imao snage da zaprosi u vlastelina ruku njegove kćerke? Možda bi to vlastelin i shvatio, jer i njemu nije ostalo sve prikrito i znao je dobro da Šu voli njega, ali zar bi bilo čudo kad bi se on na sve to našao nevješt i preporučio mu liječnika za živčane bolesti. Jer je drugo srce, a drugo je logika života koja se javlja tek onda kad je ljubav mrtva. On je morao s time računati.

A sad? On bi htio da se nešto vrati, da nešto bude – što nije bilo, čega uopće nema. Kriv je on. Tko je zapravo kriv? Duša? Ona se ne pokorava logici i razumu. Bure se lamaju i prolaze, gromovi udare i utihnu, ali bol ostaje, jer je duša vječna. Nju nitko neće pobijediti. Vuk je drhtao u brlogu, on je pjevao i kričao u oblake, ali mu se nitko nije mogao narugati.

Na rukama je podizao klade i teret koje drugi ne bi podigao, razgovarao je sa suncem i drvećem, krotio je zvijeri i životinje, pa mu se nitko nije narugao.

I onda kad je plakao za mrtvim sunovratima i s novembarskim lišćem kisnuo ispod pustih zvijezda, ni onda mu se nitko nije rugao.

A sad?

Sad mu se ruga vlastita narav. On samome sebi. Njegova vlastita slabost koja je manja od crva i lakša od maslačkove svile. Ona mu se ruga.

Nije ona čovjek, borac, nije zvijer i neman, ona je samo sjenka, samo sjenka ljubavi!

*

S nedalekih majura prenuše se zvona podnevna. Sunce se razastrlo ko velika bijela ponjava, a šuma umiraše u pjesmi i šumoru gustih, zdravih krošnja. Mor se spuštao prodolicom prema kolibici. Otac ga je već čekao. Sam je skuhao ručak i postavio ga na stol. Malo poslije ručka izašao je upravitelj na livade, a Mor je legao pod divlji jorgovan koji se upravo rascvjetavao poslije zadnje kiše. Taj ga je miris tako opajao, da se osjećao mnogo lakšim i svježijim. Za kratko vrijeme vratio se i otac, noseći sobom nekoliko gljiva i jaja.

e-Lektire
lektire.skole.hr

Iz razgovora s ocem razabra da će po podne doći cijelo društvo iz dvora na izlet u šumu. Vlastelin je poručio upravitelju da ga dočeka u kolibi, i da ne odlazi nikamo na posao.

Odluči stoga da se nekamo ukloni, samo da se danas ne mora ni s kim sastajati. Napose neki ludi strah, osjećaj, bojazan, što li, koji ga je spopadao na pomisao o novom vlastelinovu zetu, toliko mu je uzbunjivao njegovu nutrašnjost, da je upravo strepio pred tim časom kad će se morati s njim sastati i zagledati mu u oči.

Stari je upravitelj popravljao alat i nešto pjevuckao. Sagnuo se nad posao tako da nije gotovo zamijetio Mora koji je dosta dugo stajao nad njim i promatrao njegov posao.

– Zar si se već naspavao?

– Nisam ni spavao – odgovori Mor posve tiho. – Morat ću onako k pčelama na proplanak. Imale bi se danas ili sjutra rojiti, a ulišta još nisu priređena.

Upravitelj pusti načas posao i stade dozivati u pamet datume od zadnjega rojenja, ali mu se nikako nije slagalo vrijeme. Ne podavajući tome nikakvo značenje, nije htio da se prepire s Morom, kad ionako nije bilo ozbiljnijeg posla radi vlastelinova izleta.

– Samo gledaj da se vratiš nešto ranije, radi odvoza drva. Doći će radnici da im pokažeš otkuda će početi voziti, za slučaj da me vlastelin zadrži.

Mor izađe iz kuće, udahne svježinu šume i zapjeva nešto preko volje. Silio se sam da bude što bolje volje. Prolazeći mimo jednog brijesta, popne se na nj i izvadi male kune koje su imale u njemu gnijezdo. Obrao je nekoliko dozrelih kupinica i stao da ih kljuka. Životinjice se neprestano branile, a on se smijao i uživao. Mali im zubići postadoše crni, kao da su bili u dimnjaku. Pčele su na proplanku zujale i letjele bez ikakva znaka da će se rojiti. No Mor i nije drugo očekivao. Legao je na mahovinu pod brijestom i stao da ih promatra. Šumorenje sunca nad krošnjama i zujanje pčela vrh njih nabrzo ga uspava.

Pčele su zujale, premetale se u sunčanoj prašini, a gdjekoja bi se spustila i na njegova rutava prsa. Sunce se nagibalo u kosom putu, sve više prosipajući se u žutozlatnim kolutovima. Kako je dugo spavao, nije znao. Osjetio je samo najednom da ga netko drma i zove.

– Mor, Mor!

Otvori oči i začuđeno se zagleda u oca koji je stajao pred njim sav oznojen. Shrvan snom nije mogao da se u prvi mah snađe, a još više ga zbuni očeva žurba.

– Razbudi se, molim te, što ti je? – Upravitelj se stao srditi, otirući znoj s čela...

– Što se je zbilo? – upita Mor, malo se pribravši.

– Šu je ugrizla zmija.

Mor se zapanjio od čuda. – Mnogo romantike, ako sam uistinu budan – pomisli, protrvši još jednom oči da se bolje uvjeri.

– Što ti to sve ne pripovijedaš?

– Prestani, molim te.

e-Lektire
lektire.skole.hr

– Pa što ću joj ja?

– A da li si se uvjerio da je bila otrovnica?

– Zar nas sve držiš za takovu djecu!

Mor je vidio da nema više šali mjesta. U prvi momenat nije ni pomislio da neće moći izbjeći susret sa Šu i sa zaručnikom njezinim. Gotovo je zaboravio da je malo prije radi njih i pošao ovamo na proplanak, samo da ih ne mora vidjeti. Žurio se za ocem koji ga je vodio u kameniti kraj stare krčevine gdje je bilo najviše jagoda, kamo je i on vrlo rijetko zalazio. No čim su bili bliže, ćutio je kako mu udara srce. Neka laka bojazan i drhtavica stade mu obuzimati uda. Još nekoliko koraka, još korak, čas – pa će se dogoditi ono – čega bi se i u snu prije bojao. Kad ih napokon spazi – sve zbunjene i zastrašene – kako se kupe oko vlastelina, stade se čuditi svom prijašnjem strahu. Neka slijepa srčanost opoji ga svega i tako ga zanese da nije ni opazio Arna koji je stajao nekoliko koraka dalje od ostalih i razgovarao zabrinuto s Minjočkom, a niti je mislio na budućeg zeta vlastelinova.

Vlastelin uhvati Mora za ruku: – Šu je željela da dođete vi.

Mor ponikne očima.

Šu je sjedjela na kamenu. Na nozi se dobro razabirao životinjski ujed. Gledala ga velikim začuđenim očima, ko da ga pita što je tako zbunjen.

– Isisat ćeš gospođici krv iz rane... Ti si to već radio.

Mor se bio sagnuo, kad začuje iza sebe nečiji govor.

– Nije to ništa! Ne bojte se!...

Da mu taj glas nije bio otprije dobro poznat, možda se ne bi okrenuo. Stajao je licem u lice Arnu.

Dakle Arno! – pomisli u sebi. Krv mu jurne u glavu i kosa mu se stade rasipati kao strast. Nikad on to ne bi učinio, nikad se on ne bi suprotstavio ni ocu a kamoli vlastelinu, ali ovaj put mu je to došlo spontano.

Podigao je glavu i okrenuo se prema Arnu, glasno dodavši:

– Kad to nije ništa, izvolite vi to učiniti. Čemu ste uopće slali po mene?

Nasta neugodan muk. Svi su se značajno pogledali.

Vlastelin je osjećao potrebu da što prije ukloni neugodni osjećaj, koji je nastao tom upadicom, a još više da obrani Arna koji je bio u vrlo nezgodnu položaju.

– Dabome da bi to gospodin vlastelin i učinio, ali on nema zdrave zube.

Mor je htio odgovoriti starom vlastelinu, ali ga je pogled ušutkao.

Sunce se počelo lagano primicati zapadu kad su krenuli kući. Kose su zrake umirale u vlatima trava.

Stari je upravitelj već prije otišao u grad po liječnika. Arno iđaše čitavo vrijeme po strani. Bio je vidljivo nujan i uvrijeđen. Idući mimo kolibe, htjede Mor da se oprosti, ali ga zadrža Šu.

e-Lektire
lektire.skole.hr

– Mor, vi ćete me malo dopratiti, zar ne, ako vas zamolim.

Podigao je oči prema njoj i vrlo se bolno začudio.

– Kako je vaša volja, Šu!

Šu mu se lako nasmiješi.

Pošli su oboje šuteći, ali su oboje osjećali da su im misli zajedničke.

A kad je Mor na rastanku podigao svoje oči do njezinih, zaboravio je na sve što ga je još sinoć tako vrijeđalo i boljelo. One su bile iste, nepomućene i odane – baš kao i lani.

IX

Prošlo je već nekoliko dana, a Mor se nikako nije mogao smiriti. Nije mu išlo u glavu da se je Arno zaručio sa Šu i da je ona na to svojom voljom pristala. U njemu se rađalo neko neodređeno čuvstvo. Neka tiha rezignacija i ravnodušnost. Sav onaj nekadašnji ljubomor koji ga je razdirao i mučio po danu i po noći, rasplinuo se poslije onog događaja u šumi u ništa. Prepustio je sve sudbini. Kad je znao da Šu dolazi na Pločnicu ili u šumu po jagode, uvijek joj se uklonio. Otišao bi kamo na livade, samo da se ne mora s njom sastati.

No ona kao da je to slutila pa je često puta znala doći sasvim nenadano i sama. Tad bi se i on učinio nevještim i pripovijedao bi joj o svemu, samo ne o onom što je imao na duši i što je htio od nje saznati.

S Arnom se vrlo rijetko sastajao. Samo onda kad je morao. Preko oca je saznao da je vrlo uvrijeđen i da ne govori s njim. No Mor se nije na to mnogo obazirao. Žao mu je bilo jedino oca koji se bojao da ga radi toga vlastelin ne otpusti.

Kad je pred podne izašao pred kolibicu, opazi na svoje začuđenje Šu kako mu maše s prosjeke.

Malo se zbuni, ali joj nije više mogao umaći. Pošao je prema njoj.

– Koje čudo da ste vi sami ovdje. – Glas mu je bio ironičan.

Ona ga je razumjela...

– Žalim, vrlo žalim. – Šu se koketno okrene i pogleda ga ispod oka. – Vidite, nekad mi se i toga prohtije...

– Ljudi kao što sam ja, to ne mogu da shvate, zar ne?

– O tom bi se dalo raspravljati, nego mi radije recite što vam dugujem za svoj život?!

– Za život?! – čudio se Mor. – Radije mi recite kakva vas je zmija ujela, da znam tražiti.

Preko njena lica preleti veseo smiješak.

e-Lektire
lektire.skole.hr

– Tko vam je rekao to? Baš ste deran.

– Tko bi mi rekao, vidio sam po rani da zmija tako ne ujeda. Bili ste dosta naivni... ali vam je šala dobro uspjela. Zar vas ne boli duša da onako zastrašite ljude? A za koga?

– Za koga?

Šu se koketno stade groziti prstićem.

– Zašto baš vi pitate?

Mor ponikne očima...

Šu se trgne.

Glas joj stade podrhtavati.

– Čudite se, zar ne, ovom što se dogodilo. Vi to ne razumijete. Ne razumijem ni ja, a ne razumije valjda ni Arno. To razumije samo moj otac. Možda ste me i odsudili; ne bi bilo ni čudo, ali ja sam igrala kod toga toliku ulogu kao vaša ruka kad zaspite pod jorgovanom kad se rascvjetava poslije kiše. Ali što to vrijedi govoriti. Danas je to tako i ne može se promijeniti.

A kako je do toga došlo, to ne znam ni ja ni oni. S razlikom, što oni znadu što hoće, a ja ne.

Mor se zbunio.

– Oprostite mi, Šu. I ja sam samo čovjek, vrlo slab čovjek!

– Zar bih ja bila bolja?

Mor je opazio da je poslije toga najbolje šutjeti. Spustio se malom prosjekom, punom ocvalih sunovrata.

Ona je išla kraj njega i slušala ga. Kao nekad davno prije...

– Kako se davno nismo vidjeli, Šu! Na južnom je proplanku izvela vučica kroz to vrijeme petero mladih.

Pa se oboje rasluša. Za leđima im se kida lišće i prekriva stope njihove.

– Poginula je stara kuna koju ste nekad hranili kupinama.

Šu podiže oči i sluša, jer osjeća da mu glas podrhtava.

– Tako prolazi život – samo boli ostaju.

– Ostaju i ne prestaju!

– One se umnožavaju.

Ona mu lagano pruža ruku na rastanak, a oči joj se vlaže.

I dok joj se lik gubi u daljini, Mor ostaje sam, vraća se u kolibu i bude još žalosniji.

Zašto je baš tako?

Zašto nije malo drukčije?

Legne na krevet da dočeka oca. Dan se gasi. Umire po bojama stakala i lišća. S majura plove magle i zvona i razliježu se u šumi...

Tako prolazi dan.

Tako će proći i noć...

Zamisli se, zagleda, rastuži se, pa se pribere i osvijesti. Ali dana već nema. On je umro.

*

Došao je.

Obećao joj je da će doći. Arnu to nije bilo pravo, ali Mor se činio nevještim. Dok su se oni kupali, Mor je hvatao ribu u jednom rukavu Pločnice. Višeput bi došla i Šu, da vidi, ima li kakav uspjeh.

– Mor, pokazat ćete nam kako ronite! Vi izvrsno ronite!

– Tko vam je to pričao?

– Baš ste dosadni! Obećali ste mi to juče!

– Ako se utopim?

– Ako se utopite? Ništa. Plakat ćemo...

– I vi?

– Ne znam, možda! Ali to nije važno. Arno me uvjerava da se s njim ne može nitko takmiti u ronjenju.

– Vi u to vjerujete? Baš ste čudni!

– Obećajte mi, Mor! Jučer ste mi obećali. Držite riječ. Ja uzimam odgovornost.

Mor se nasmije i baci ribu na obalu. Odreže kradomice u šašu dvije trstike i čvrsto ih prisloni uz ruke.

– Što će vam to? – Arno je dobacio neku primjedbu.

Minjočka i Šu priskočiše na obalu, glasno se prepirući. Arno je ostao po strani.

– Do one vrbe tamo je ronio...

– Dalje je ronio.

– Ne, samo do one vrbe! Ja znam točno.

Mor se nasmiješi i zaroni u dubinu. Voda jurnu do obale i stade nervozno zapljuskivati i tresti šašem i trstikom. Šu je stajala s Minjočkom na obali i promatrala kako se smiruju kolutovi vode na mjestu gdje je uronio. Kad se sve smirilo, stadoše obje paziti na površini vode gdje će izroniti. Poslije se priključio i Arno.

Prošle su dvije, tri, pet minuta, ali Mor na njihovo zaprepaštenje nije izlazio.

Što je to? Šu obuze neka zla slutnja. Stala je gledati čas Arna čas Minjočku, a to je još više zbuni.

Šu je osjećala kao da joj tijelo obamire. Ushodala se nervozno obalom gore-dolje.

e-Lektire
lektire.skole.hr

I Arno se stao srditi.

– Molim vas, zar je to baš bilo potrebno? – Lice mu je postalo ozbiljno i zabrinuto.

Šu nije mogla da smogne riječ. Gušilo je nešto u grlu.

Stadoše ponovno dozivati, ali sve bijaše uzalud. Kad vidješe da ga nema i nema, otrča Arno do upravitelja u šumu, a Minjočka u dvor vlastelinu da jave da se Mor utopio. Šu ostade sama kod vode. Nešto joj nije dalo da ode. Spustila se na prudinu i stala zuriti u dubinu. A ona je tekla bez osjećaja, bez smisla, ko puste očnice u lubanji. Misli joj stadoše odlaziti nekuda daleko s kukanjem kukavice i vjetrom koji je dolazio iz šume a kojeg ona nije čula.

Zar se eto to moralo dogoditi da osjeti što je Mor? Zar prije nije imala tih osjećaja, nije znala što oni znače za nju? Zar su to oni osjećaji koji je znadu probuditi u noćima kad se proljeće rađa iza proplanaka? Kad joj se prìsni čupava, bronča na glava i usne kao koralj crvène i žédne, rastvarajući se ko rumene latice ruža u zoru. One usne koje su znale tako djetinje šaputati.

– Ljubim vas, Šu, ljubim. To je sve što znam. Sve. Ja ne znam je li dobro, pametno, je li to logično i slobodno, da li je taj osjećaj u meni ili izvan mene. Sve ja to ne znam. Šu, ja sam tek prost čovjek, a vaš je otac plemić i ja sam njegov i vaš podanik. Ali srce za to ne pita. To je za njega nuzgredno. U večeri sumorne kradem vam se pod prozore, bacim vam bokor šumskih ruža u sobu i pobjegnem, da me ne bi ukorili. Ja sam boem!

Spustim se u šumu. Krošnje to osjete pa zašapću, zašumore. Ovršje se pokrene i zatalasa u plavoj mjesečevoj svili. Prolazim mimo njih i uvijek se pitam: – Mor, jesi li to?

Zašto se ja uvijek bojim sebe?

Zastanem načas, Šu, i meni se pričini (kako mi se ludo još čini) da idem četvoronoške. Da imam vučju njušku i zube i da ne znam govoriti. Tresem se od neugodna osjećaja, pođem na mjesečinu i zagledam se pažljivo u ruke.

One su moje!

One su ljudske, ko prije.

Tad bih najvolio zapjevati da šuma zaori.

Dođem kući. Otac već spava. Legnem na krevet i hoću da zaspim. I opet mi dođe taj ludi osjećaj. Osjećam da sam deblo, da imam grane i lišće i da šumorim pod tankim rukama vrućih južnih vjetrova.

– Šu, kako sam ja nesretan!

Šu se naglo lecne iz mísli. Nešto se pomaklo u šašu nedaleko od nje. Potrčala je prema mjestu, no prije nego je tamo stigla, šum se vode zatalasa i Mor crven od napora i vodenog tlaka izroni na površinu. U nosu je imao trstike kroz koje je disao.

Šu krikne od uzbuđenja.

– Mor, zar ste vi to?

– Ne, ovo je samo moj duh koji je došao da javi da je pobijedio Arna u ronjenju.

Mor se veselio i obijesno smijao:

– Mislim da više neće nitko sumnjati u to tko bolje roni.

Mor se osvrne na mjesto gdje je prije ležao Arno, ali ga ne opazi. Odmah se dosjetio što se zbilo; to ga je još više raspoložilo...

– Arno je sigurno otišao da javi ugodnu vijest!

Šu otare suze koje su još ostale u zabuni u očima i upije se cijelim pogledom u njegovu pojavu.

– Malo neukusno, ali vam je uspjelo! Prestrašili ste i mene vrlo.

– Onda mi je vrlo žao. To je revanš za vašu zmiju.

– A vaš otac?

– To je izvrsno! Onako od onog događaja u šumi ne govori Arno s njim, sad će bar imati prilike da se pomire. On će ga već uvjeriti da sam živ.

Mor se brzo obukao i pokupio mreže, bacio ih preko leđa. Išli su šuteći. Šu se je žurila da zateče Arna kod upravitelja, ali ga ne nađoše.

Iz razgovora razabraše da se Arno uvrijedio i otišao za Minjočkom u dvor.

*

Ovu je noć prospavao vrlo dobro. Još od juče nije ga napuštalo dobro raspoloženje. Ni u snu se nije nadao da bi mu sve ono tako dobro pošlo za rukom. Kako je samo bila draga!

– Baš ste deran – govorila mu je i gledala ga ravno u oči.

– Da znate kako sam bila žalosna!

– Vi?

– No, što se čudite?

Mor se činio nevještim.

– Zaslužili ste.

– Što sam zaslužio?! Najmanje jedan poljubac.

Šu se veselo nasmijala.

– Onda bi gnjurci imali najveću prednost kad bi se tako služili poljupci.

– Onda bih se vrlo rado mijenjao s njima.

– Tako?

– Da, ako bi bili u pitanju vaši poljupci.

– Rekla sam vam da ste deran.

– To me ne smeta.

Rastadoše se u vrlo ugodnu raspoloženju. Šu je otišla u dvor, a on se vratio u šumu. Hodao je veseo među drvećem i pjevuckao.

Podne je. Sunca nema. Iza šume gomilaju se krupni oblaci. Posao je obavljen i ručak je postavljen na sto. Mor skakuće kolibicom i nešto govori. Govori, čavrlja ko dijete. Smiješan je sam sebi. Dolaze mu tako lude misli na pamet. Potpaljuje vatru. Baca suharke u nju i sluša kako pište. Otvori prozor, zagleda se u jorgovan kraj kuće, pa spusti zavjesu. Samo da ga ne mora gledati! Baš je gad!

*

Drugi dan bijaše upravitelj hitno pozvan u dvor. Otac se vratio o podne iz dvora kamo je nosio ribu. Ušao je u kolibicu tiho i zamišljeno. Mora je to zbunilo. Sjeo je k stolu i šuteći čekao oca.

Ali on nije pristupio. Išao je gore-dolje sobom.

Okrenuo se blagim osjetljivim glasom.

– Govorio sam ti da budeš oprezniji. I da paziš što govoriš i radiš. Ali vi mladi ne možete to pojmiti. Ne ide vam to u glavu. Ni onog u šumi nije trebalo. Ničega nije trebalo.

Mor je šutio i poniknuo očima. Podne je prolazilo vrh kuće.

– Svi mi imamo slabih i dobrih strana. Ali ne treba to sve tražiti u drugima.

Mor se lecnuo.

– Zašto mi to govorite, oče?

– Vlastelin mi je dao na znanje da bi želio drugog upravitelja na našem mjestu.

Moru zastade dah. Pogled mu se zamrači i zatetura...

– Dakle tako daleko...

– Tomu smo se mogli nadati – uzdahnu otac.

– Ipak ne tako brzo! Sad mi je došlo sve kao naručeno.

U Moru se nešto burkalo. Nije se mogao snaći u tom položaju. Nikad on nije na to pomišljao da bi ih vlastelin mogao otpustiti.

– I vi mislite da je to glavni uzrok?

Otac zastane. Vidjelo se da je razumio.

– Jedno je. Prije ili kasnije. Kad se to ne bi danas dogodilo, dogodilo bi se sjutra sigurno.

– No to je svakako slaba utjeha.

Sunce se izvuklo malo podveče između oblaka. Zapara je bila još veća. Ni Mor, ni otac ne izađoše iz kolibe. Bili su zabrinuti svojim položajem, dogovarajući se dugo u noć.

X

Sumoran dan.

Iz daljine plove oblaci, razdvajaju se nad poljanama i livadama, okreću se, izgled im se mrači i rastužuje. Sive melankolijske boje prepliću debla i krošnje, provlače se šikarama i odu nekamo, bog zna sam kuda. U gustim javorovim krošnjama šute grlice i divlji golubovi, zvijeri se uvlače u duplja i jazbine. Kišica, sitna kao svila, tinja u prozirnim sivim plamečcima i oplakuje umorne linije dolina i šuma.

Upravitelj se vratio iz šume, ostavio je i posao i radnike. Osjeća neki neodređeni nemir. Čas ustane, čas sjedne na panj ispod strehe, pa ga podiđe mlakost, drijem. Odmorio bi se, žudnja ga spopada za mekanim, čistim krevetom. Nikad mu se još nije mašta toliko razigravala na predodžbu o mekanom bijelom krevetu kao danas. Danas žudi za njim i ta je žudnja tako konkretna da osjeća fizičke boli.

Među deblima plače kiša. Plače kiša, tišina plače, plače srce stare šume.

Sve je tako tiho, zamagljeno, mokro.

Zašto je baš sve tako? I život i ljudi i sudbina! Sve.

Trebalo bi otići u dvor. Otkazati. Zna on to dobro. Ali mu nešto ne da. Nešto ga suzdržava.

Zar ne bi sve moglo biti drukčije? I baš je danas sve tako lijepo i blisko. Tako drago. I šuma i debla. Svaki panj, svaki cvijet, svaka grančica. Zar je prije bilo drukčije! Ili nije znao prije što ona sve znači za njega. Život – nebo – sve!

A nade nema.

Nema je.

Istina, on je tek danas osjetio pravu značajnost tog događaja, danas kad je prošao plamen i strast – a na dnu duše ostala puka realnost.

Oni hoće da ga se riješe, da ga razdvoje od Šu. To je glavni razlog, a ono drugo sve je tek izlika. I to dobra izlika koju je Arno znao upotrijebiti za sebe.

A da moli?

Uviđao je on vrlo dobro, da su razlozi koje mu je vlastelin naveo dosta neozbiljni i naivni, ali je znao da vlastelin i dublje misli i da je dobro promislio kad se odlučio da ih otpusti. Razlog će biti u nečem drugom.

A što?

Što je to što ga je ponukalo da ih otpusti?

Razmišljao je čitavo prijepodne. Dolažahu mu razne misli na pamet, ali ono pravo – nikako ne dođe.

Zaokupljen tim mislima – nije ni pošao u dvor da otkaže.

e-Lektire
lektire.skole.hr

U dvoru su međutim očekivali upravitelja. Tamo je bilo već sve udešeno i novi je upravitelj imao doći za nekoliko dana. Čekali su samo Mora da javi dan kad će otići. Međutim prošao je i prvi i drugi dan, a u dvor nije nitko dolazio. Arno se upitao više puta kod vlastelina da li je sve uređeno za novog upravitelja, ali vlastelin nije znao što da mu odgovori, jer nije znao šta se događa u šumi.

U kolibici je vladala tišina. Neka neodređena tišina. Stari se upravitelj odlučivao da ide u dvor, ali bi uvijek nešto našao za izgovor pred samim sobom. Ustao bi, pošao bi, pa bi se sjetio kakve sitnice. Došlo bi mu da se zamisli, prekrije lice rukama i zaplače. Kad bi se zamračilo, sjeo bi za stol. Vrijeme bi im prolazilo u ćutanju i bolu. I jedan i drugi osjeća težinu, ali jedan i drugi skriva i hrabri sama sebe. Koliko se to dâ i može.

Mor je očekivao kad će otac otići u dvor, ali je opazio da se s njim nešto ozbiljno događa. Već je prošao i drugi dan, a on nije išao. Sav se zbunio kad je Mor počeo spremati stvari za odlazak. Hodao je čas po kolibici, čas oko nje, ali mu nešto nije dalo da se nekud dalje uputi. Tako je bilo prvi i drugi dan. Zašto su baš tih dana plakala zvona? To nitko ne zna! Čitavo su prije podne i sve do kasno po podne zvonjela zvona. Glas im je tinjao tajanstveno kao bajka. Danas su se činili još tajanstvenijima. Netko je umro u selu. Niz livade se kotrlja crna kugla, okrene se, razmota se u tanke konce i končiće, oni se provuku kroz grančice ko srebro kroz brda svilena. A netko diše, tiho diše i tiče sumornu koprenu neba. Skoro će opet proplakati oblaci i krošnje ispod njih.

Prolazi podne, prolazi popodne.

Dolazi sumrak.

Mor sjedi kraj očeva kreveta. Nudi ga hranom i vodom.

On miruje i vrlo malo govori.

Šuti.

Otac boluje.

Lice mu je blijedo, žuto, navorano. Oči sjajne, blistave ko žeravke, tonu u atmosferi vrućice.

Katkad se samo prene, otvori oči.

– Jesi li bio u selu?

Mor se budi – i ne osjeća da ne govori istinu.

– Bio sam. Našao sam kuću gdje ćemo biti za prvo vrijeme. Vrlo će nam lijepo biti.

– Dobro! Dobro je da si našao.

– Mor, ja tako čudno sanjam. Sanjao sam da sam vlastelin, a ti da si moj otac. Nije li to smiješno, Mor.

A meni se pričinja da to nije san.

Mor se trgne, metne mu ruke na čelo.

– Proći će to, oče, to je momentalno. Sve će biti opet dobro.

– Zar ne da će biti? I ja sanjam da će biti. Kako bi drukčije moglo biti?

e-Lektire
lektire.skole.hr

Lice mu se smiješi, trza. No taj je smiješak grčevit i bolestan. On rastužuje i žalosti.

– Mor, koji je danas dan?

– Dan?

– Tako mi se čudno priviđa. Ne znam koji je dan. Čini mi se da je ovaj došao prije nego je smio. Prije njega su morala doći još dva dana. Zar se tebi to ne čini?

– Ne!

– Čudno.

– Ima tako čudnih osjećaja. Ti misliš da sam bolestan. Vidiš, ti misliš da ja buncam. A nije tako. Ja mislim kao prije, možda malo drukčije, ali to nije ništa, neka te to ništa ne smeta.

– Mor, ti se toga ne sjećaš. Ti to ne znaš. Vidiš, meni su pripovijedali po selu da si se rodio, (Bože, kako su ljudi čudni, zar ne?) i da si imao među prstima malu maramicu. Oni kažu da to imaju djeca vukodlaka. Rekli su mi da ti nećeš dobro svršiti. Vidiš kakvi su ljudi.

Mor sjedi i prisluškuje melodiju očeva glasa kako tone u sumraku. Sluša. Misli mu se bave brigama kako će i što će učiniti. Osjeća da mu nedostaje jaka volja. A to ga ozlojeđuje. Tjera ga u očaj.

Završuje dan.

Sasvim sličan onome koji je juče umro.

Mor upaljuje petrolejku i sjeda. Sluša kako dolazi noć i kako prolazi vrijeme. Tiho, tiho kao tuga.

*

– Vi ste, Šu?

Glas umre u tišini.

Prokradu se koraci, uznemire se grančice na tlu i lišće pod njima.

– Noć je sa mnom!

– A s vama?

– Sa mnom?

– Duša i oči koje su nekad bile plave i nemirne, kao vode u proljeće.

– Ne, ništa nije. Sve je san.

– Zar mi se to pričinilo...

Šu ga je gledala u čudu, što govori.

– Što je s vama, Mor?

Mor se razabra od nekog nejasnog zanosa i zbuni se vrlo.

– Kako sam čudan! Eto vidite, dođe mi tako da nešto govorim, a ne znam što govorim.

– Jeste li dugo čekali?

Šu ga je začuđeno promatrala.

– Da vam se nije što dogodilo?

– Ne, Šu, nemojte biti u brizi. Dođe mi tako nešto, pa sam čudan, ali to prođe. Nije to ništa.

– Vidite, pripovijedaju da sam vukodlak, Šu! Vidite kako su ljudi čudni! Mom su ocu to pripovijedali. Smiješno, zar ne?

– Pripovijedaju koješta po selu. Tko bi se toga držao.

– Kažu da je mom ocu nekad bila načinjena velika nepravda. Ja ne znam je li to istina. On mi toga nikad nije rekao. Ali sam vidio da ne voli ljude i vjeruje da sve zlo na svijetu dolazi preko ljudi.

– Što vi ne pripovijedate?

– Da, još bih vam mogao koješta pripovijedati. Ali vi bi se smijali da vam pričam.

– Smijala bi se da vam kažem da je pobjegao pred ljudima ovamo u vaše šume, ali ga i tu nađoše.

Šu ga je promatrala sa strahom. Osjećala je da mu je govor pun gorčine. Ona ga lagano prekine.

– Vi znate zašto sam došla...

Mor se prenu. Gledao ju je pogledom koji je molio i kleo, plakao i prkosio.

– Da, to baš nije teško pogoditi. Ne znam da li vam je poznato da je otac pogodio novog upravitelja.

Mor se neugodno lecne, ali zatomi svaki osjećaj.

Mahnuo je nehajno rukom.

– Ništa novo!

– Otac očekuje da ćete mu javiti vaš odlazak. On je već poručio vašemu ocu.

– On još nije bio tamo!

– Znam. Tome se i oni čude. Otac je mislio da će doći još pred dva dana, ali ga nije bilo.

Mor je osjećao neku ludu potrebu da prešuti istinu.

– Ne znam zašto nije išao.

– Čekali su ga i danas, a kako nikog nije bilo, otac se odlučio da pozove novog upravitelja.

– Da je bar danas došao vaš otac!

– U stvari se ne bi ništa promijenilo.

– Barem!

e-Lektire
lektire.skole.hr

– Šta barem?

– Zaboravilo!

– Kako ste još dijete, Šu! Zar mislite da su oni naivni ko ja! Ko vi! Ili ko moj otac!

Šu je šutjela. Osjećala je da Mor govori istinu. Znala je da ih otac otpušta radi nje, ali se činila nevještom. Osjećala je svoju slabost, a ona je i bila možda kriva da je kod sveg toga imala neku čvrstu vjeru da će se sve dobro svršiti. Sve joj se to činilo kao čudan i neugodan san koji će se rasplinuti čim sunce prodre kroz zavjese i unese vedrinu u duše.

S tim mu je osjećajem i dala ruku koju on drščući prihvati. Prolazili su prema dvorcu.

Morova je zagasita kosa drhtala u zraku.

Nasta dugo ćutanje. Dvorac je drijemao u tišini.

– Mor, recite mi iskreno da li me ljubite?

Mor se trgnu, licem mu se prospe tuga. Htio je otići.

– Ne srdite se, Mor! – Šu ga uze ponovno za ruku. – Vidite – često puta mi dođe to pitanje i nikako ga se ne mogu riješiti. I muči me i progoni me. Idem sobama i govorim ga sebi i stvarima. A ne znam što govorim. Zađem u aleje, zagledam se u nasade, a na ustima mi opet to isto pitanje.

Šutnja.

Na prozorima se mijenjaju sjenke.

Zar su već kod dvorca?

Mor se budi, osjeća nečiju tanku, finu ruku i sav drhti...

– Šu, niknuli su mladi sunovrati.

– Sunovrati?

– Sitni ko sjenke. – Ko boli. Donest ću vam ih sutra.

– Hoćete li?

Gledaju se kroz pomrčinu noći i slušaju kako im kroz aleje zvoni ritam uzbuđenih srdaca.

Ona se lagano spušta kroz sumrak. Nestaje. Ode.

Je li mu šta htjela reći?

To zna ona – i Bog!

I sve je već prošlo? Tako brzo!

Mor se okreće i polazi u dolinu k bolesnom ocu – i osjeća da mu je u duši sve ono što je i prije bilo.

Zašto joj nije to sve rekao?

Zašto je tako slab?

Što čeka – što ne odlazi?

XI

Vlastelin se nenadano pojavio kod kolibice. Mor je spremio sve potrebno za polazak, čekao je još na oca.

Nagledao se u kolibicu i prošao. Odgovorio je na Morov pozdrav i otišao. Vidjelo mu se s lica da je zadovoljan. No Mor je očekivao nešto. Jednu riječ. Ne radi sebe, nego radi oca. Ali je nije dočekao. Dan je prolazio preko šume. Žurio se. Imao je krila i letio je ko jato grlica. Lepet njegovih krila ostavljao je nepoznat miris iza sebe, a ovaj je izmicao iza gora. Tko će ih danas slušati? On im je danas stran. Nepoznat. Gleda u daljinu i traži kraj. Ali kraja nema. On dolazi kao obmana, kad padne noć i zvijezde zatinjaju iza ponoćnog horizonta. Tamo ima kraj. Tamo se drukčije živi. U tišini. Ona nema granica i ne pripada nikome. Ona je svačija. Ali tamo se teško ide. Usponi su veliki, i oštri. Mnogo se krvari i pati. Mnogo se ljubi i strada. Nije on ni prvi ni zadnji koji je pošao prije nego je smio. Nije on prvi koji je preuranio i zato izgubio smisao za ovaj kraj iza ponoćnih horizonata gdje tinjaju zvijezde i otajni se glasovi prepleću sa snom.

Mor se ushodao gore-dolje. Bio je zabrinut. Dan se primicao, a on još nije znao kuda će, a do jutra je trebalo isprazniti kolibicu za novog upravitelja. Htio je poći da nađe mjesto gdje bi oca spremio za neko vrijeme, ali ga nešto pridržavalo.

Neki ludi osjećaj. Da ostane uz oca. Da ga ne ostavlja. Otac je spavao. Nije davao nikakvih osobitih znakova. Mor bi sjedio kraj njega dok se ne bi umorio. Izašao bi u šumu, pa bi ga nešto vuklo u kolibicu. I opet bi se vraćao, zurio i slušao kako otac diše... Neka praznina i bol obuzela mu dušu.

Probudio se nešto poslije podne. Lice mu je bilo svježe i veselije nego prije. Mor je to opazio i bude mu drago. Ponudi ga jelom, ali nije htio okusiti. Sjeo je i malo se zamislio. Mor je vidio da bi htio nešto reći. Pridigao se, a oči su mu gorjele.

– Mor, ja nisam javio vlastelinu da odlazimo.

Mor se lecne. Tomu se nadao...

– Nije potrebno... Oni već imaju drugog upravitelja.

Upravitelj se zapanjio... Vidjelo se da je vrlo uzbuđen... Spustio se ponovno na krevet. Glas mu je bio plah.

– Mor, Mor, kako sam ja čudan! Zar ne? Molim te, ja sam još mislio! – A šta sam mislio? Mislio sam da ima u meni mozga. Sad vidim da sve to ne vrijedi ništa. Sve je to smiješno. Molim te, zar nije smiješno da sam mogao i pomišljati da nas neće pustiti da odemo. Da će nas zadržati. Baš sam lud. Stidim se, Mor. Stidim se sam sebe. O, to boli, boli. Jako boli, Mor. Jer je teško otići kad se nešto jako ljubi.

– Zar ne?

Njegove oči gore, plamte, izgaraju. Njegov je glas u svim visinama i dubinama; on se mijenja, titra, poigrava kao harfa na povjetarcu jesenjem. Gori, bukti i jeca. Kida se iz duše i žali, pritajiva se i razgaljuje do najtiših dubina.

e-Lektire
lektire.skole.hr

– A kad bi ti pošao u dvor da moliš?...

– Da molim?

Otac je htio uzmaknuti, ali mu Mor presiječe riječ.

– Kad vi želite, poći ću.

Otac se smirivao. Prošao je nekoliko puta kolibicom, ali je podveče opet legao. Mor je slutio da neće biti dobro.

*

Uzalud se verao oko dvora; znao je da mora govoriti sa Šu, a strepio je da ga tko opazi. Ali Šu nije sreo, a znao je ako još danas ne govori s njom, da će biti prekasno. Svakako još danas mora govoriti s njom. Ali nje nije bilo. Kad se prikrao mračak, popeo se na drvo kraj njezine sobe. Dugo je sjedio u krošnjama, ali nje ni tad ne bijaše. Nije dolazila da upali svjetlo. S brda uokrug stadoše se prikradati magle jesenje.

Zrak je mirisao po zrelom grožđu. Jato ždralova prolazilo je u visinama. Nebo je postajalo sve čišće i prozirnije. Povjetarac poigravao u krošnjama. Jedna mu se grana uplela o prsa, pa drhti. Spušta se i diže u ritmu njegovih grudi. Lišće šuti i gine u tuzi. Iz doline dopire lavež pasa, ali je i on samotan i otajan kao strah. I zvijezde se miču. Mor se lecne. Dah mu se zaustavi. Netko je ušao u sobu. Ali nije sam. Čuju se koraci, šaputanje. Zavjesa se miče. Na prozor se nagiba crna zamišljena glava. Ona je tako poznata. Ne. Nije on. To se njemu čini. To nije Arno.

U sobi se prosu val svjetlosti.

Mor ćuti kako mu bije srce. Ne, to nije san. To je istina. On ne zna zašto je to istina. On ne zna, ali osjeća. Osjeća je tu. U pojavi ovog čovjeka što gleda u sumraku kroz prozor. I to je sve.

– Šu, što vam je da ste danas tako umorni i neraspoloženi? – Mor zatvara oči. Da ne gleda. Bolje je da ne gleda, da se pretvori u jednu granu ovog debla. Ili bar u jedan list. Onaj koji se sad otkinuo i pao na pijesak kraj klupe. On to zna, ali ne može. Iza njega stoji netko moćniji i jači koji daje da oči gledaju i razum da radi.

On je tako nemilosrdan.

– Šu, zašto mi ne odgovarate...

Šu prelazi brzo rukom preko čela. Oči joj postaju velike i otajne i usne crvene kao šipak.

– Ne odgovaram. Čudno! A meni se čini kao da sam već dvaput odgovorila. Osjećam uistinu neki umor.

– Možda radi mene.

Šu podigne glavu.

e-Lektire
lektire.skole.hr

Arno se naglo uspravi, uhvati joj ruku i prinese k ustima, ali je Šu naglo izmakne...

– Pustite, Arno.

– Vi se srdite?

Šu je gledala na stranu.

– S drugim ne bi bili tako okrutni.

Šu naškubi prkosno usnu.

– Možda i ne bih!...

– Ja sam uvjeren.

– To je vrlo lijepo!

Šu pođe prema noćnom ormariću, dohvati prvu knjigu i stade je listati. Nije podizala glave. Arno je stajao još neko vrijeme, ali kad je vidio da se Šu ne obazire na njegovu prisutnost, izađe napolje. Šu odbaci knjigu i izađe na prozor.

Zvijezde su tinjale i gasile se lagano i spokojno. U doli se dizali laki povjetarci i prolazili putovima i alejama. Mor se micao lagano u krošnji. Bojao se da je ne prestraši. Spuštao se kad bi vjetar šumorio u krošnjama. No prije nego je sišao, primijetila ga je u sjeni koja je padala na zid... Laki joj se krik ote iz grudi.

– Mor. Što radite ovdje tako kasno?

Mor je bio u neprilici... Šutio je. Poniknuo je glavom u sjeni.

Tuga mu obuze grudi i on požali što je to veče izlazio. Stajao je strven i nijem. Stidio se onog što je čas prije vidio. Nije mogao da odgovori.

Dok se je prenuo, ona je stajala uz njega. Ogrnula ga svojim ogrtačem i uzela ispod ruke. Prolazili su jednom alejom. Mor je drhtao. Ćutio je njezinu ruku u svojoj. Ona je podrhtavala. Kad god bi se toga sjetio, on bi sav uzdrhtao.

– Mor, vi odlazite – prenu se ona kao iza sna. Sjedjeli su na klupi među borovima.

Mor se zagledao u zvijezde i uzdahnuo.

– Da, Šu. Tako je vaša volja.

Ona zadrhta.

– Kako to govorite, Mor?...

Mor se zagleda dugo u njezine oči. Grudi su mu se zatalasale kao more. Nikad joj oči ne bijahu tako sjajne i velike.

– Vi znate istinu bolje od mene.

– Onda je bolje: ćutimo.

Oboje se zagleda u nebo.

Šu je prolazila prstima kroz njegovu kosu i tiho šaputala:

– Mor, naša je sudbina ista, ali naše su duše različite; tko je tomu kriv, ja ne znam. Osjećam da tako mora biti. Tako i drugi osjećaju. I ne nalaze u tomu ništa neobično, ali,

Mor, drugo je logika, a drugo je srce. Oni stoje uvijek razdaleko, a kad se ljubi, onda ih nitko više ne može rastaviti. Drugi to nazivaju nedostatkom volje. Možda imaju pravo. Ja ne znam.

Mor je drhtao.

Ćutio je njenu ruku u svojoj kosi – i bojao se da joj pogleda u oči i usta. Čini se da su one danas crvene kao koralj... i sjajne ko zvijezde na horizontu. Ne. On je osjećao da je ne smije gledati, i to je bilo sve. Grudi mu se nadimahu kao mijehovi puni vina i užitka... Gledao je u daljinu i slušao melodiju njena glasa kako lepršа među borovima i osjećao da ga je nekad sanjao. Kad je u jesenska predvečerja ležao kraj Pločnice, a ždralovi su prolazili iznad šuma. Onda je čuo taj glas kako odlazi i umire.

– Šu, zar bi bilo prekasno da molim vašeg oca da nas zadrži? Otac bi mi htio ostati ovdje.

Šu se trgnula i uhvatila ga obim rukama za glavu. Zagledala mu se u oči i savila se sasvim nad njih. Mor osjeti kako ga nešto tišti u grlu, ali je posve nemoćan. Prepušta se nečem što prije nije osjećao. Osjeća njene usne kako ga ljube i gore kao sunce u ljetna podneva. Šu osjeća njegovu nespretnost, osjeća je kao nešto drago davno pročitano, i bude luda i obijesna.

– Sve ću učiniti, Mor, sve! Vi nećete otići...

Mor gleda u njezine oči i zvijezde – i već ništa ne razlikuje. Čini mu se da je negdje daleko iza horizonta gdje tinjaju same zvijezde i gdje se nalazi kraj. Burkaju mu se grudi i kosa zagasita ko ponoć poigrava na vjetru.

A Šu se zanijela i govori. Osjeća neku potrebu da govori. Sve najljepše što nosi u duši. Sve nade i čežnje. Bez svijesti. Usne joj se same otvaraju i govore. Govore mnogo. Ona ne zna šta. Ali ona to i ne sluša. To je nuzgredno.

– Sami ćemo ići, Mor, kroz šumu. Kroz njezinu tišinu. I nitko nam to neće braniti.

Mor zadršće. Netko je prošao obližnjom alejom prema dvoru.

– Šu, otac mi je sam kod kuće...

Šu podigne svoje oči. Bile su vlažne.

Obilaznim putem odšulja se Mor do izlaza i nestane ga u šumi.

Šu je sjedjela još neko vrijeme sama, zamišljena i začuđena. Osjećala je nešto spokojno tužno kako joj pada preko duše. I pijesak se ovlažio rosnim srebrom, iza brda pade val zelene mjesečine prelijevajući se vrh šuma i dolina kad je ustala i pošla na počinak. No san nije dolazio. Odletio je nekamo daleko – daleko – no Šu nije ni pokušavala da ga dozove.

*

e-Lektire
lektire.skole.hr

Kad se Mor vratio, našao je oca gdje spava. Sjedio je neko vrijeme kraj njega, ali mu san ne htjede nikako na oči. Izašao je pred kolibicu i sjeo na panj. Negdje su stale šumoriti krošnje i gibati se panjevi. Sluša to Mor, pa mu se pričinja da nešto stoji iza kuće. Nešto tanko, visoko, prozirno ko sjenka. Drži prste na ustima i šapuće sasvim potiho:

– No?

– Je li to noć?

– Il ubogo dijete njezino?

– Što je?

Nešto ga goni da ode u kolibu po dvojnice. Da zasvira. Stavi ih na usta – i pogled mu se ukoči u mjesečini. Zasrebri mu se grubo brončano lice i kose se raspu kao strast. Otajni se zvuk vinu iz duše kao čudo odiskona zapretano. Ni on sam nije znao za njega, a nosio ga uvijek u sebi. Čas kao život, čas kao smrt.

Listić, dva, tri, – bezbroj; grana, deblo, cijela šuma – Budi se, šapće, drhti, podrhtava...

Glas plače, giba se, tone u krošnjama i brlozima.

Bude se kukci i vlaće trava, mravi se bude i cvrčci kraj livada snenih. Sve sluša bez disaja, bez riječi i glasa.

A zrak plače, jeca, udaljuje se i mre. Zvuk proklinje, stišava se, opaja, smije se i uzdiše... Zvuk govori, zove, miluje...

Na južnim brdima izveo vuk mlado iz brloga – naćulio ušesa i sluša.

To je ljubavna pjesma ljudi! Tako samo oni plaču kad nesretno ljube...

I mali vučić naćulio ušesa i sluša začarano...

Mora da je vrlo nesretan. Kao čovjek. Kao što samo on zna da bude. Kad umire, a htio bi da živi; kad ljubi, a htio bi da zaboravi. Kao čovjek!

A Mor se zanio, pa ne osjeća ništa oko sebe. Frula jeca – suze mu teku niz lice na rutava prsa i tamo se cakle kao biseri na mjesečini.

Zar je to samo san?

Zar mu se to samo pričinja?

Mor se lecne i skoči...

Otac je stajao naslonjen na vrata i slušao. Suza za suzom tekla mu niz obraz.

– Oče! – kriknu zbunjeno Mor i potrči k ocu.

Otac se nije micao.

Mor ga uzeo lako ispod ruke i odvede u sobu.

– Hoćete li da upalim?...

Otac je šutio...

Pružio je ruku (Mor ju je ćutio u mraku), ogrlio ga – izljubio – i pružio se na krevet...

Mor prestrašen i zbunjen otrči po petrolejku, upali je i prinese nad krevet. Otac je već bio mrtav...

Prodrmao ga – ljubio u lice i ruke – ali on se nije micao.

Mjesec je zalazio za šumu, pa su i krošnje stale podrhtavati.

Čulo se kako teče Pločnica i cvijeće niče ispod lišća.

Ali se nitko nije na to obazirao!

Nitko nije slušao!...

Mala je petrolejka titrala pokraj mrtvačeve glave, bacajući žuto slabo svjetlo preko njega.

U protivnom kutu zgurio se Mor... Osjeća da se s njim nešto zbiva... Zuri u ona žuta lica, oči mu se oduljuju, lice poprima neke čudne oblike kojih se ne može otresti... Prilazi plaho k ocu, miluje ga i ljubi u lice govoreći:

– Ne! Nećemo otići. Nećemo trebati otići. Mi ćemo ostati...

– Probudi se, oče, probudi!... Sve je opet kao i prije! Samo se ti probudi – samo se ti probudi!

XII

– Mor!

– Mor! Mor!

Šu je dozivala pred kolibicom, ali se nitko nije javljao. Prozori bijahu zastrti zastorima. U blizini ne bješe ni žive duše. Po dolini padahu prvi mračci i prozirne sjenke. Miris livada dolazio je nošen povjetarcem i lagano se prosipao, ali ga Šu nije osjećala. Stajala je tupa i srvana. Bez ijedne ideje. Duša joj bijaše prazna, ona ju je osjećala kao bol. Kao težinu sopstvenih boli kojima ona ne zna uzroka. Možda bi ih znala kad bi on bio ovdje. I kad bi sve drugo bilo san. Ali je danas sve obratno. Sve je okrutno, a opet tako nedokučivo i bolno kao sama ljubav. Možda je i bolje da ga nema. Da mu ne mora to reći. Možda se on još nada da će otac pristati da ostane. Ne, Mor dobro misli. On zna da bi vlastelin bio za to, ali je Arno tu. On neće toga dopustiti. A bi li i Mor to učinio da je na njegovu mjestu? Bi li on bio drugi? Zar bi on bio bolji od Arna?... Oni su zaključili da Mor ode. Sve je drugo bilo tek naoko. Izlika. Da bude ljepše. A možda je i to dobro! Zar bi Mor mogao podnositi da ona i Arno zajedno žive! Ne, Mor dobro misli. Mor dobro misli kad hoće da ode.

Pred njom je bio samo on. A ona je bila načistu da ga ljubi i da ga ne smije pustiti. Nagonski gonjena tom mišlju išla je u dvor. Otac neće odbiti Morovu molbu i Mor će ostati! I opet će biti sve ko i prije!... A Arno? Ni on nije fantom, nije sjenka. I on će ostati.

e-Lektire
lektire.skole.hr

– Šu, Šu, kako misliš? Kako to misliš?

Čitavo prije podne razgovarala je Šu sama sobom i čekala oca da se vrati iz šume... No ovaj put je bilo drukčije nego se ona nadala. Otac se vratio, ali ne sam.

S njim je bio i novi upravitelj...

Šu mu pruži ruku, a on je dohvati vrlo vješto i graciozno.

Dok je ona stajala pod prvim dojmovima, on se nije smeo nego je nastavio strastveno svoj govor.

Vlastelin je pozorno slušao...

– Šteta je za livade da nisu prije kanalizirane. Kanalizacija je temelj modernog livadarstva, ali vam ni šume nisu na korist, i uz najbolju volju one su samo – prirodni dekorativ i ništa više.

Mladi vlastelin dobro misli.

– Po novom agrarnom zakonu mogli biste sve izgubiti; ako šumu odmah prodate, do jeseni možete imati sav novac ukamaćen, a imanje u sigurnim rukama.

Vlastelin privuče stolac i ponudi ga upravitelju.

Šu je gledala kroz prozor u daljinu.

– Da, Arno mi je sam o tome govorio, a već je pokušao da stupi u pregovor s jednom tvrtkom u gradu, mi smo vas za to uzeli da upravljate poslom...

Upravitelj se malo zarumenio, ali se vidjelo da mu godi vlastelinovo laskanje.

– Prijašnji je upravitelj bio vrijedan i marljiv – ali skroz nesposoban za kakve veće pothvate...

Šu nije mogla slušati. Uvidjela je da od Morove želje da ostane neće biti ništa.

Lutala je besvjesno alejama oko dvora. Nije znala kako da to javi Moru...

– Da nije Mor naslutio? – Hodala je gore-dolje kraj kolibice, ali nitko nije dolazio. U šumi se počeo hvatati mračak. Kad je vidjela da će uzalud čekati, krene prosjekom u dvor.

– Možda je i bolje da mu to nisam rekla – mislila je u sebi. – Možda je i sam uvidio. Nemoguće! Nemoguće!

Što je to nemoguće?

Šu zastane. Nešto joj je zapelo u mozgu.

– Nemoguće! Kako je to smiješno, kao i sav život. I on je tako nemoguć.

– Mor, Mor!

– Kako je i to smiješno. Šaputati ime, milovati ga šaputanjem i izgovorom sopstvenih usta, a opet biti od njega tako daleko. Ona zna da ga nikad neće čuti i vidjeti.

A njegov je glas zdrav kao glas bronce i njegove su oči moćne i zagasite kao noć. Šu, Šu, patnice mala...

e-Lektire
lektire.skole.hr

Ide Šu i njezin korak ide, idu oblaci vrh nje – i dan iza gora. Sve ide. Sve prolazi. Samo sjećanje i tuga ostaje...

Dan je ugasnuo kad je stigla u dvor. Arno je bio nešto zlovoljan i nezadovoljan, ali se Šu nije obazirala. Otišla je ravno u sobu i legla u krevet. Osjećala je snažnu vrućinu.

*

Kad je svanulo i svjetlo ušlo u kolibicu, Mor je znao da mora otići i da je sve propalo.

Uzeo je mrtvaca na ruke i odnio ga u šumu. U najljepšem dijelu šume – tamo gdje je samo on zalazio – između dva panja načinio mu je odar. Pod glavu mu je stavio majčin sandučić za oprave i vijenac sitnih potočnica upleo oko sijede, mekane kose. Nekoliko sunovrata i šumarica prosuo je po pokrivaču koji je načinio od majčina vjenčanog vela. Prekrstio mu ruke i stavio u njih dva mala šumska ljiljana. Oko odra u polukrug načinio je vijenac od mahovine i bršljana, a gdjegdje samo utaknuo bi po koju tratinčicu. O podne je palo nekoliko crvenih listića s drveta, koji prerano uvenuše. Sunce se prikralo ispod krošnja polako i spuzalo po tlu na starčevo lice. Naručaj ciklama, drijenka i šimšira – nekoliko makova crvenih kao sunce i različaka stavio mu kraj nogu. Lijevo i desno naslonio je po dva mala borića da mirišu i bacaju sjenu. Sam je pripalio malo borovice i mirisna drvca i nakadio povrh njega.

Starčevo je lice bilo blago, plaho – gotovo zaplašeno...

Mor se zgurio između panjeva u brlogu. Zagledao se i zamislio. Sluša kako zuji šumska muha koja je osjetila mrtvaca, šušti u lišću mravić, strvinar lepršinad krošnjom i Mor žurno ustaje, uzima granu i tjera muhu, odstranjuje mrava – nišani puškom na strvinara.

Već je dugi dan, a on ne osjeća ni gladi ni žeđi. Pogled mu miruje na starčevu licu, a misli mu lepršaju u daljini.

Daleko – daleko negdje kapka potočić. Kap po kap zvoni spokojno, ko da plače. Krošnje se komešaju, ptice lepršaju prestrašeno kružeći u čudu iznad starčeva odra. Stara je kuna izašla iz duplja i začudila se da se stari upravitelj ne diže, da joj ništa ne dobacuje. On nije nikad prošao mimo nje – a da joj ne bi koju tu rekao. Našalio se s njom, pljesnuo rukama da je prestraši.

Vuk se izvukao iz brloga, prikrao se – kad je najveći tajac vladao – da ga Mor nije ćutio... Šćućurio se na šape, pa ispružio glavu na njima i zagledao se začuđeno u starca.

– Kako su čudni ljudi! Čudni i nerazumljivi...

– Vrlo čudni!... – potvrdi grab pored njega.

– Svakiput sam uzdrhtao kad sam mu opazio lice; u snu sam se budio od straha pred njim – a danas mu je lice tako blago – kao da mi je majka... Kao da mi je najbliži rod. Danas me sigurno ne bi progonio!

e-Lektire
lektire.skole.hr

I šumska je kukavica zaboravila da kuka. Tako se zbunila. Tako se začudila. Zato danas nije našla hrane pokraj kolibice – tamo su galamili i vikali neki strani ljudi.

I druge ptice i kukčići i bube kad saznadoše, poletješe, zagmizaše prema starcu da ga vide šta mu je: danas jošte nije prošao šumom, nije im ponio hrane i probudio ih zorom u gnijezdima.

Dva-tri sunovrata prokljuvaše se brže ispod lišća – kad saznadoše da nad njima leži stari upravitelj.

*

Zvijezde su tinjale na horizontu, ali se nisu vidjele. Krošnje. Potitravanje krošnja oduljivalo se u visine i beskraje. Za brdima je disala noć svježa i vitka kao jelenče, ali je Mor nije osjećao. Kopao je nedaleko kolibice grob za oca i prisluškivao gibanju zemlje pod lopatom. Ona se podavala i prosipala na travi kao grumenje smrvljena zlata.

U kolibici je bilo mračno. Seljaci koji se vrzli oko nje, pobjegoše kad spaziše Mora.

Kad je Mor svršio posao, povratio se natrag k ocu u brdo.

Mjesečina se prolijevala preko vršja, ali je Mor nije osjećao.

Zgurio se i slušao, kako ga netko zove...

– Mor!

– Mor!

– Mor!

Mor ustane i pođe na prstima prema mjestu otkud je dopirao glas, zagleda se u mrak:

– Tko me zove?

Noć ostade bez odgovora – tiha i spokojna. Ne, nikoga nije bilo, ali ga je on osjećao. On je nekog osjećao kako stoji iza drveta i drži prste na ustima i sasvim tiho, da se jedva čuje, šapuće:

– Mor, Mor, Mor...

U dolini prođe lisica, protegne se vuk u brlogu, pa se opet sve uspokoji, smiri, stiša. Mjesec se kida u zlatnim prstenovima, ovija se oko grančica i peteljaka i prolazi zadihan preko šume...

To netko plače?

Sluša Mor – i opet mu se pričini da netko stoji iza drveta. Njegove su ruke vitke i rutave. On ga zove.

– Tko si ti?

– Tko si ti?

e-Lektire
lektire.skole.hr

Ali nitko ne odgovara. Drvo se giba, čuje se kako korijen prelazi preko korijena i duhovi mrtvih lugara šušte u krošnjama.

I Mor se zabrinjuje, ogleda se i nešto traži. Pričinja mu se da je nešto drugo – da nije Mor. Mor – to je san, a on je biće iza drveta... Tresu mu se grudi i oči izgaraju od zaprepaštenja...

On nema ruke kao čovjek, njegove su ruke šape. Krvave vučje šape. On nije Mor. Mor je san, a on je tuga iza drveta.

Pritaji se da zaboravi, ali ga starčevo lice sjeća svega. I opet se pričinja da čuje kako ga netko zove.

– Mor, Mor, Mor!

Ali to nije čovječji govor. To uopće nije govor. To su otajni nerazumljivi glasovi. To je misao.

I Mor se stište uz oca i moli. Moli zoru da što prije dođe.

A ona je tako okrutna i dolazi polako.

*

– Čudni ljudi! – uzdahnuo je vlastelin, prolazeći s Arnom i novim upraviteljem mimo novog groba kraj kolibice.

– Zemlja je još svježa!

Koga su tu pokopali?

Vlastelin je stao začuđen, nije sebi mogao toga protumačiti.

– U šumi je pokopana samo upraviteljeva žena. No ja sam i tad bio protiv toga, ali sam na molbe starog upravitelja iznimno ovaj put dopustio. A sad evo opet to!

Na Arnovu licu zasja sjenka zlovolje.

Pseto koje je došlo za upraviteljem iz kolibe, stade njuškati i kopati oko groba. Upravitelj, misleći da će vlastelinu ući u volju, nije ni pokušao da ga otjera.

Pseto je ostalo zabavljeno kopanjem, a vlastelin i Arno pođoše u dvor.

Te noći nije novi upravitelj mogao da spava. Činilo mu se da čuje nekoga kako se šulja oko kolibe. Izašao je više puta napolje da vidi, ali uvijek uzalud. Pseto je lajalo i zavijalo sve do ponoći. Poslije se i ono smirilo. Ali upravitelj ne usne. Prevrtao se na krevetu sve do zore. Kad se ujutro probudio, dvorište je bilo puno stvari koje on juče nije ostavio. No još većma se začudio kad mu se na sve dozivanje ne javi pseto. Malo dublje u šumi, na mjestu gdje je juče stajao novi grob, ležalo je ono rastrgano i izmrcvareno s ispitom krvi iz utrobe.

e-Lektire
lektire.skole.hr

XIII
OTAJNE SLUTNJE

Šu leži već osam dana. Liječnik je konstatirao jači duševni potres. Ali za Šu je to bila slaba utjeha. Ona je osjećala da u njoj nešto umire. Što je još daleko, ali što će doskora doći. To nitko nije znao. Možda je vlastelin naslućivao, ali on se nadao da će to vrijeme izmijeniti i izliječiti. Dok zaboravi, dok izumru i oslabe čuvstva. No uza svu nježnost koju je iskazivao prema njoj, osjećao je vlastelin da nešto lebdi između njega i kćerke što ih dijeli i razlučuje. Kao neko zlo čuvstvo i predosjećanje. Da. On je slutio zašto je Šu sumorna. Ali on toga nije htio pokazati, nije smio popuštati čuvstvima – ako je htio da je otme Moru i spase čast. A Šu je ležala i slušala kako prolaze dani. Oni su bili bez vrijednosti. Monotoni, sivi i jednolični. Bez vrijednosti, bez sjaja i bez bola. Mrtvi komadi rastrganih oblaka. Dvorac je mirovao i pod nebom i ona u njemu. U dolini su šumorili jablani, i radnici su vikali na žene. Sve je prolazilo, a on nije dolazio. Nestalo ga – i nitko nije znao za njega. Nitko nije znao kamo je otišao i gdje je. Ipak se ona nadala. Da će doći da se oprosti, da je još jednom vidi; ali njega nije bilo. Prvi, drugi i treći dan. Nikad ga nije bilo. A ona je čekala. Ali Mor toga nije znao. Možda je znao, pa nije htio. Možda je uživao da se ubija, da trpi. Ali Šu bi bila vesela, bila bi mnogo vesela, da je bar jednom došao. Možda bi sve drukčije bilo. Možda se to ne bi dogodilo. Danas je sve mrtvo. Ona sluša, jer mora; gleda, jer oči otvara svjetlo. Ali ono nema čara, nema više ideja. Sve je pusta životna mehanika, sve je instinkt, bez poezije, bez ljubavi i čežnje. Sve je gluma i matematika. Vlastelin dolazi i odlazi. On je zabavljen poslom. On je apsorbiran upravnikovim idejama.

Kad se podveče vraća, on o svemu izvješćuje Šu. Ona ga sluša, ali su njene misli dalje. On to osjeća, pa ustaje i bude zamišljen, zamišljeniji no obično. Šu toga ne može kriti. Ona bi htjela da pokaže trunak zanimanja, ali joj to ne uspijeva. Uvijek joj neki grč iskrivi crte lica. Pa je tako žalosna, ona i otac. Arno dolazi svaki dan. I on osjeća da se nešto zbiva. Da nešto lepršu u mraku i miriše po svijećama i uvelom cvijeću. No i on se tješi. I on vjeruje da će biti dobro.

Posao s tvrtkom za prodaju šume teče najbolje. A to je glavno. Vlastelin se mnogo ne miješa i posao je tim lakši. On je zabavljen novim prospektom kanalizacije. To ga toliko zabavlja da zaboravlja na sve ostalo. Tako prolaze dani. Sve teče po određenom zakonu. Pa se nekad pričinja svima da tako mora biti. Tako i nikako drukčije. Tišina se spustila na dvor, sunce prolazi iznad njega. Arno odlazi često u grad, sastaje se s upraviteljem i s njim ugovara o eksploataciji šume. On je sve zadovoljniji i veseliji. Vlastelin se bavi velikom narudžbom sjemenja za livade, a Šu leži i čita, pa se i njoj često pričinja da tako mora biti. Mada je sve ono oko nje neprirodno, na silu sakupljeno i postavljeno. Ali se uvijek nađe neki kompromis. I oni se ugibaju jedno drugome i idu u nekoj određenoj daljini. Oči im se susreću i izbjegavaju, a govor teče prisiljeno glatko. Šutnja je najbolji drug. Ona se šulja alejama i sobama, drijema uz kamin, pada po salonu i tapetama. Kao zlo predosjećanje, kao zao nemir. Svi bi htjeli dane koji će doći. Htjeli bi da su već prošli.

e-Lektire
lektire.skole.hr

Da vide kako će se sve svršiti. Težina lebdi u zraku. Sad kao sunce. Sad kao ptica koja podsjeti na ovo i ono. Prostre se preko duša, pa ih ispija i mori. I svi tada ćute nešto sa sobom. Sjenu koja se vuče i ne ostavlja nas. Njezin podmukli korak i suvereni smiješak. A kad prođe noć i novi dan, i ona je opet tu i nitko ne može da je makne, da je presiječe i da se riješi sjene svoje... I bude nemiran i jedan i drugi. Svi budu nemirni i nezadovoljni i svi šute.

Oko dvora se kupe ljudi i tuže se sad na ovo, sad na ono. Vlastelin osjeća da nešto nije u redu, ali nema snage. Njegova je volja igračka na vodi.

Sunce je već granulo kad se Šu probudila. Vlastelinov glas dopiraše iz salona... Tamo su bili neki ljudi. Jedan je govorio plačljivim glasom:

– Kravu mi je ubio. To prijašnji upravitelj ne bi učinio.

Šu podigne glavu i stade slušati.

Među ljudima nasta komešanje.

– U moj je bunar bacio otrov...

Nasta tišina.

Iz kuta se javi slabi ženski glas:

– Žito mi je u stogu zapalio...

Šu je očekivala očev glas. Ali on nije dopirao kroza zid.

Osjećala je da se nešto lomi u njemu.

Ljudi su govorili i tužili se. Načas bi umuknuli, pa bi se opet javili. A svaki je glas bio prebit kao duša iz koje je potjecao. Zalepršao bi, izgubio se, kao da ga nikad nije bilo. Za njima bi se javili novi glasovi, novi uzdasi, nove pritajene boli. A ona je osjećala oca kako pogrbljen stoji i gleda zbunjeno u lica. A ta su lica ozbiljna i bolna. Ne, on ih ne može prezreti. On bi ih mogao štovati. A ipak mu sve to izgleda kao bajka. Kao san. Zar bi se uistinu što takvo moglo desiti? Nikad se to nije prije dešavalo.

Šu je čula korake – i osjetila kako otvaraju vrata na njezinoj sobi...

Njezin se pogled čudio i pitao...

– Čula si što su govorili?

Šu potvrdi glavom.

– Ali ja toga ne razumijem tko bi to mogao biti?

Vlastelin se zamisli.

– Novi mi je upravitelj javio da mu je netko ubio psa. To je već drugi. Jednog mu je ubio treći dan kako se doselio u šumu. Sva drva koja složi kraj kuće za dvor, dođe netko pa ih kroz noć razbaca. Danas su mi se tužili seljaci da im je netko pobio blago u livadi kraj Pločnice. Svaki dan ponešto. A nitko ne zna ništa da rekne.

– A ljudi?

– Oni sumnjaju na novog upravitelja. A drugi praznovjerniji misle da je u šumi vukodlak. Jedan me pače uvjeravao da ga je vidio noću u šumi.

– Ipak je to sve tako čudno. Ja ne mogu toga sebi nikako protumačiti.

– Rekao sam upravitelju da uhodi kraj kuće i pazi, pa da mi javi ako što sumnjivo vidi. No do danas mu nije uspjelo otkriti ništa. Kad god sjedi i čeka, ne čuje i ne vidi nikoga. A samo jednu noć kad zaspi, već se štogod dogodi...

Vlastelin se uputi prema prozoru.

Seljaci su stajali u aleji i razgovarali. Glasovi su im bili zabrinuti i polomljeni. Jedan je pitao pogledom drugoga, kao da bi htio otkriti ono što mu samom nije uspjelo. Uzdasi su dopirali u sobu i rasplinjavali se u nijansama jesenjeg dana.

Vlastelin i Šu stadoše slušati.

– Da samo ne bude i gore! – govorio je plahi ženski glas.

Nekoliko seljaka koji su stajali po strani, pristupiše bliže da čuju.

– Pripovijedaju, kad se zamrači, da izađe na livade. Čas hodi dvonoške kao čovjek, čas opet četvoronoške. Neuk čovjek bi mislio da je dijete po glasu. Plače baš kao dijete, da zavede ljude. Kad ogladni, laje kao pseto i hodi šumama bijesan.

– A da ga tko uvreba, pa da puca? – javio se sitan muški glasić.

– Pucali su lugari, ali mu ne naudiše ništa. Puščano zrno ne probija njegove kože. Nego da je tko tako smion, pa da mu se prikrade za mlađaka mjeseca kad spava u brlogu i da mu glogovim kolčićem pribode nogu o dječju maramicu, poškrapanu psećom krvi, tad bi morao umrijeti. Ali to je teško, jer on rijetko spava, a kad se pomladi mjesec, onda je vrlo oprezan i pažljiv. Teško će mu se tko prišuljati, a da ga ne bi osjetio.

– Ja sam čuo – javi se prosijed radnik – da vukodlaci ispijaju psima krv – i da su oni pola ljudi, a pola pseta, ali da ne ubijaju blaga i stoke po livadi – kao što se to dešava nama. Pače da gaze usjeve ili pale žito u stogovima.

Ja mislim da to nije vukodlak. To mora biti nešto drugo.

– Novom je upravitelju razderao već tri pseta – javi se netko...

– I mom je susjedu nestalo njegovih pasa – poviče ženski glas.

Ljudi se stadoše meškoljiti i namještati. Pripovijedanje ih je još više zbunilo. Nitko nije znao koliko ima u tome istine a koliko bajke i naklapanja koje je prirođeno čovjeku. Ali im se na licu vidjelo da su zabrinuti i zbunjeni, kao ljudi koji lebde između realnosti i sna.

Vlastelin se okrene od prozora. Smiješak mu je lebdio na usnama.

– Eto vidi kako oni sude o tome! I najveće nemogućnosti oni će primiti za istinu.

Šu prođe rukom preko čela...

– A što drugo mogu? Oni znaju da drukčije neće biti, da im blaga neće nitko povratiti, pa se bar time tješe. To im je sve što im nitko ne može oteti na ovom svijetu. A i ti. Što možeš ti? Možeš poslati upravitelja da uhodi i pronađe tko nam to čini zlo, a drugo

e-Lektire
lektire.skole.hr

ništa. A hoće li ga on pronaći, to je opet drugo pitanje. A čovjek traži bar nešto u svom bolu o što da se osloni, pa bilo to san, bajka ili fantom u uzduhu.

Vlastelin je bio u neprilici. Zar mu se tko tako uistinu osvećuje?

U dvor uđe kočija. Arno se vratio iz grada.

Vlastelin pristupi krevetu i poljubi Šu među oči.

– Poći ću na livade da vidim kako napreduje posao. Zanima me ima li možda i kod upravitelja što novo...

Šu sklopi oči...

– Učini, oče, što prije nešto, samo da se ljudi smire.

– A ti?

– Ja? – Šu ga pogleda sa začuđenjem...

Vlastelin je mislio na Arna, ali se odmah pokajao. Osjetio je da je rana još svježa i da nije zaboravila Mora.

Vlastelin ne odgovori. Prisiljen smiješak zatitra mu oko usana.

Ali ga je Šu dobro razumjela. Ona je znala što je on mislio i val tuge razlije se površinom njezine duše.

XIV

Spustila se noć vrh šume. Šumore krošnje u ponjavama oblaka i sjena, sve prokisle i mokre od kiše i vlage. Potoci se ruše u daljinama i teku bučno u Pločnicu. Krupne kapi kiše klize kladama, klokoću kolosijecima i krševima. Zaspale su ptice i cvijeće. Selo spava, blago i psi i životinje. Sve spava. Samo s južnog brda vlastelinovih šuma fijuče vjetar, i ševar i šikara puca. Netko ide. Šulja se, provlači, dašće. Njegovo je lice u pomrčini, samo mu se oči crvene kao žeravke. Kad stane vjetar i on stane, naćuli ušesa i sluša, pa se lagano, lagano spusti i pritaji u brlogu, kao da ga nema.

Budi se bolesna vučica u brlogu – proteže se i njuši.

– Čovjek!

– Negdje je u blizini čovjek!

Vučići poizdizali male vlažne njuške.

– Čovjek?

– Tako miriše čovjek!

Stišću se oko majke i šute. Tajac prolazi brlogom.

e-Lektire
lektire.skole.hr

Negdje se u blizini miče mahovina, nešto tapne, zaškrine nešto kao prsa, kao mijehovi, pa se opet smiri.

– On je jak!

– Na čitavom svijetu on je najjači!

Vučići okreću glave prema majci i zapanjeno je slušaju.

– Jednim bi nas udarcem sve oborio...

– Samo ljubav je jača od njega.

– Ljubav?

– A što je to ljubav?

Vučica ćuti kako joj se ježi koža i udara bilo. Zubalo joj uhvatio grč i ne može da ga otvori.

– Ne mogu vam to reći.

– Juče me je metnuo na svoja prsa i sunčao se sa mnom – i ja ga se nisam ništa bojao. Zar je on samo po noći strašan?

– Zašto se mi njega bojimo? On hodi kao i mi, hrani se kao i mi, a kažeš nam da nije kao mi i ostale životinje.

– Zašto se on zove čovjek?

Noć se njiše i diše i prokapljiva i tužna kao suza s neba šapuće nešto tajanstveno i žalosno.

I stara vučica zaboravlja odgovoriti, pruža prednje noge i polaže na njih glavu i sluša. Sluša što pripovijeda noć.

*

Upravitelj natoči čašu vinom. Zatim pridigne svjetlo nešto bolje i zagleda se u kazaljku sata. Sat je pokazivao jedanaestu. U šumi je bilo sve tiho i spokojno, samo gdjegdje moglo se čuti kako zvone krupne kišne kapi među gustim krošnjama. I lavež pasa koji se svako veče prikradao iza seoskih ograda, davno je izostao. Upravitelj je prestao čitati. Smela ga je tolika tišina. Nikad otkako se nalazi u vlastelinovoj službi, nije oćutio takve tišine i samoće. Toliku tišinu, da je osjećao potrebu da nešto reče, da čuje svoj sopstveni glas, da se podsjeti da nije sam. Nije bio praznovjeran, nije se bojao duhova, ali mu je danas tako nekako oko srca da bi najvolio nekud otići. Nikad još nije oćutio toliko praznine u ovoj sobi u kojoj je živio njegov predšasnik – o kojemu su mu pričali gotovo bajke. Upravitelj bi i dalje mislio, ali se nenadano prenu.

Za kućom se nešto srušilo.

Upravitelj se vidljivo lecne! Možda mu se to samo pričinilo. Možda zato što toliko razmišlja o tome. Ustane i pođe prema prozoru i lagano ga odškrine.

U šumi je međutim bilo tiho, potpuno tiho. Čula se samo Pločnica kako šumi nabujala od nagle kiše i potokâ koji su se slijevali u nju... Krošnje su mirovale i zrak je vonjao po svježim gljivama.

Nije to prvi put da mu se dešavaju te stvari. Nakon mjesec dana kako se nalazio u službi dogodilo mu se da ujutro nije mogao izaći iz kolibe. Pred vratima su bile navučene klade i balvani koji su priječili svaki prolaz. Te je noći bio kod njega i Arno s Minjočkom – i nitko nije osjetio ni oćutio da tko vuče klade i postavlja ih pred vrata do jutra kad su morali prizvati težake da im oslobode vrata. To se ponovilo više puta, no on nije svemu tome podavao veće važnosti. Shvaćao je to kao vrlo uspjelu šalu koja mu se tek onda ogorčila kad je jedno jutro ostao bez prozora na kolibici. Nikad on nije znao kako i kad su nestali. Pseta nije držao, a ako ga je i nabavio, već mu je drugo jutro bilo razderano i ogrezlo u krvi. No kad bi ga i htio nabaviti, teško bi to išlo, jer se to isto dešavalo i u selu sa seoskim psima. Ljudi ih nađoše razderanih utroba i ispijene krvi.

Kad je to priopćio vlastelinu, ovaj je bio preneražen. No ni on kao da nije podavao tome neku osobitu važnost. Nije se sjećao da bi se kad što slično dešavalo, otkako je on ovdje.

Jedini koji na ta pripovijedanja nije bio ravnodušan, bio je Arno. On je tvrdio da to nije nikakva šala, nego nečija proračunana zloba, osveta – i da bi svi, a napose vlastelin, morali biti na oprezu.

On bi govorio:

– Duh ne ubija pasa i ne nosi klada i balvana. To je i djeci jasno.

– No, pa tko bi to mogao biti?

– Ja mislim da je to Mor, sin prijašnjeg upravitelja.

Vlastelin mahnu rukom:

– Bajke. Sve su to bajke. Gdje bi to stari upravitelj dopustio? A drugo je, Mor je školovan čovjek. To je isključeno.

Svi su se slagali s vlastelinom – samo je Šu postala od tog vremena nemirna i zamišljena.

Nije joj to nikako išlo iz glave.

Ta zar bi to zbilja bio Mor? Zar bi on to mogao činiti? Uza svu fantaziju – ona se ipak ne bi mogla riješiti te misli.

Upravitelj zatvori prozor, dohvati knjigu da čita, da se riješi misli. I opet mu se pričini, da je netko bio pod prozorom. Prevrnuo je nekoliko listova – ali čitanje nije išlo. Zapali cigaretu i legne na krevet, da tako dočeka Arna. Arno je imao doći oko 11 sati. On češće dolazi k njemu, a njihovo je poznanstvo vrlo dugo. Još u vojsci imali su zajedno jednu ljubovcu, a poslije, kad je Arno prokartao svu očevu baštinu, postadoše nerazdruživi. Prolazili bi po svjetskim kartašnicama gdje bi hvatali svoje žrtve, a u društvu bi se držali kao da jedan drugog ne pozna. Prošle su se godine uputili na francusku rivijeru gdje su se upoznali s Minjočkom. Šu i ona bijahu zajedno, pa se tako i Šu našla u njihovu

e-Lektire
lektire.skole.hr

društvu. Za kratko vrijeme uspjelo je Arnu, da se približi Šu, a njegova prirodna vještina osvajanja djelovala je i na starog vlastelina koji se nije mogao braniti, tako da je Šu jednog dana stavljena pred gotov čin: ili da primi, ili da odbije ruku mladog plemića.

Šu se branila, ali je otac bio uporan i takav je ostao. Držao je da je to jedan momenat da otrgne Šu od Mora kojeg je i on doduše volio, ali nije mogao dopustiti da mu postane zetom. Znao je ako bude oklijevao, da će biti kasno, zato je upotrijebio sav svoj autoritet da uspije i da je što prije zaruči s Arnom. Arno je opet računao na miraz i izgubljene pozicije i vjerovao da je to jedini logički izlaz. No prije je trebalo prodati neke vlastelinove šume da se vrate dugovi i koji procenat zasluži.

Arno je računao s vlastelinovom dobrotom i sa svoticama. Ali je ubrzo uvidio da neće tako lako ići s vlastelinovom otpornošću, to više što je vlastelin bio poznat kao konzervativac koji se vrlo teško odlučuje na kakve nove reforme i promjene. Uza svu spretnost kojom je nastojao da uđe starom vlastelinu u volju, išlo je to vrlo polako, a rok prvih mjeseci bio je skoro na domaku. Vlastelin je dobro znao da Arno nema nikakvih posjeda; on mu je to sam priznao, ali nije znao da je Arno i preko toga zadužen na kartama, a da kod toga ima i njegov novi upravitelj dobar dio, te da postoji opasnost da oba odu u zatvor. Zato je Arno nastojao da pod svaku cijenu sklopi sam pogodbu s kojom tvrtkom kod koje bi zaslužio svoj procenat i tako vratio dugove, da to stari vlastelin ne bi znao. U tu mu je svrhu imao poslužiti novi upravitelj koji je imao djelovati na starog vlastelina da pristane na Arnov prijedlog.

Upravitelj je ležao i razmišljao još koje vrijeme, kad zakuca Arno.

Upravitelj poskoči i otvori:

– Dugo te nema!

– Kako dugo, ta tek je jedanaest prošlo.

Upravitelj se okrene:

– Jesi li dobro zatvorio vrata?

– Radi vukodlaka?

– Lagano je tebi biti u dvoru ravnodušan, ali dođi jednu noć ovamo, pa ćemo vidjeti tvoju ravnodušnost.

– Dakle imaš još kojekakve neprilike...

Arno uze revolver sa stola, okrene ga i opali tri hica u strop.

– Zašto ne pucaš kad šta čuješ?

– Pucam!

– Pa?

– Ništa! Ništa ne vidim. Kad istrčim pred kuću, sve je opet tiho i mirno, kao da ništa i nije bilo. Prije mi je to bilo smiješno i naivno, danas mi već ide na živce...

Arno legne na krevet i zagleda se u strop koji se još pušio od ispaljenih hitaca.

Upravitelj izvadi još jednu čašu.

– Dakle – što si uredio s tvrtkom?

Arno se podigne i osloni na ruke. Oči su mu bile velike i sjajne kao u vrućici.

– Oni pristaju, sasvim prirodno. Znaš i sam, kad ne bih bio prisiljen, nikad im uz ove uvjete ne bih prepustio šume, samo je stari vlastelin neraspoložen. I njemu se čini ta ponuda premalena. Rekao je da bi najvolio sam tu stvar urediti.

Upravitelj stade zamišljeno hodati sobom.

– Na koncu ćeš mu morati reći što je na stvari.

– Čini se tako. Ne znam kako će to djelovati na Šu kad za to sazna. Mjenice su već na domaku.

Arno se spusti na krevet i zamišljeno zagleda u daljinu.

– Jesi li ti šta razgovarao s njim?

– Ponudio sam mu da procijenim šumu. Nekako teško ide. Čini se da si ti premalo aktivan.

Arno mahnu rukom.

– Ne razumiješ ti taj gospodski duh.

Upravitelj se ugrize za usnicu. Osjetio je da se to tiče njega.

– A Šu?

– I ona je suglasna s ocem?

Upravitelj se čudio.

– Pa to je razumljivo za svakog, samo ne za te. I ti si jedan od onih koji misle da vlasteoske kćeri ne moraju ništa drugo znati osim Chopina, Liszta, Griega[1] i francuskih klasičnih romana.

– Dakle iz svega neće biti ništa.

Arno ustane i ispije nadušak čašu vina.

– Vidjet ćemo. Što nam drugo preostaje?

– A zar je trebalo uzimati predujam?

Arno se zamisli. Bio je vidljivo zabrinut i zbunjen. Uzimao je čašu za čašom i pio.

Upravitelj je hodao gore i dolje.

– Ja sam mu razlagao da je kvaliteta nizinskog hrasta podvržena svim mogućim bolestima – i da mu je cijena manja nego što on misli.

– A ako stupi na snagu zakon o agrarnoj reformi?

– Onda smo izgubili i mi i on! To je bar jasno. Zato je ludo odgađati stvar!

---

[1] *Edvard Hagerup Grieg* (1843.-1907.), norveški skladatelj i pijanist, jedan od vodećih postromantičara u europskoj glazbi. Stvarao je inspiriran norveškim folklorom. Najpoznatije djelo mu je glazba za Ibsenovu dramu *Peer Gynt*, te brojne klavirske kompozicije.

Upravitelj unese nove boce vina.

Arno nastavi, ali mu vino stade oduzimati govor.

– Tvrtka će doći da pregleda sav materijal... – Upravitelj zastade.

– A što će na to vlastelin?

– Pa ništa! Zar on mora znati zašto su došli?

– Toga nam nije trebalo.

– Bolje je i to da smo uzeli predujam nego da sjedimo oba u zatvoru.

Arno je bio crven i ljut.

Upravitelj je to opazio, pa zapjeva neku njemačku pjesmicu...

– Zašto nije došla Minjočka?...

– Minjočka?

– Ona je đavo!

– Ona je vrag!

Arno se nasmija i red bijelih zubi zasja se kao alabastar.

– Divna je s boka...

– Ona je samo divna i ništa više...

– No što bi još htio?

Arno dohvati čašu i tuga mu se prosu po licu. Oči mu planuše i čaša puna vina prsnu bučno o pleter upraviteljeve kolibice. Stakla se rasuše u tisuću komada.

Upravitelj se još nije snašao od prvog uzbuđenja, kad puče staklo na prozoru vrh njegove glave i velika hrastova klada uleti u sobu, pade na stol i sve isprevrnu.

Nasta zaprepaštenje i panika.

Arno otrča u kut i tamo zastade uzbuđen bez misli.

I upravitelj je najprije zastao, no zagrijan vinom, ubrzo se snašao, dohvatio pušku i istrčao pred kuću.

Oko kuće bijaše tišina. Krupne kapi kiše prokapljivahu u krošnjama što se ponjihavahu u mraku. Vrativši se u kolibu opazi odmah da od današnje zabave neće biti ništa. Arno se spremio za polazak. Bio je vrlo uzbuđen.

Hodao je gore-dolje, držeći ruku na revolveru.

– Ništa nisi opazio?

– Ništa! Kao da je sam vrag!

Arno zakima značajno glavom.

Upravitelj ga nije zadržavao. Pošao je s njim prema dvoru da mu bude ljepše. Kad se vratio natrag u kolibicu, zastao je zaprepašten.

Na prozoru je bila postavljena stara vratnica koju je skinuo kad je došao ovamo.

Dugo je u noći slušao i prisluškivao da što otkrije, ali ništa više nije čuo. Tek pred dan zaspi vrlo nemirno.

*

Kad je Arno ušao u dvor, opazio je da se i tu nešto zbilo. Služinčad je trčala hodnicima i ulazila i izlazila u sobu gdje je spavala Šu.

Arno uđe oprezno u sobu da ga tko ne opazi, i osvježi se hladnom vodom. Polako odškrine vrata i na prstima pođe do Minjočkine sobe. Soba je bila prazna. Izlazeći iz sobe sretne je na hodniku blijedu i zbunjenu...

Minjočka je jedva disala:

– Gdje ste tako dugo? Vlastelin je pitao za vas.

Arnu klecnuše noge.

– Šu je pljuvala krv.

Arno je osjetio kako mu ruke ostaju hladne i duge.

Stajao je satrt i nemoćan.

– To su tako čudne stvari što se u zadnje vrijeme dešavaju u dvoru.

– Ja sam upozorio vlastelina...

– Ali molim vas, tko sad u to vjeruje? Zar vam to sve ne izgleda kao bajka?

Vidjela je, ona tvrdi – i sobarica tvrdi – da je vidjela na prozoru nešto užasno i strašno. I to ju je tako uzrujalo da je pljunula krv.

– Kad se to desilo?

– Pred jedan sat. Svi smo već pozaspali, samo je Šu čitala u krevetu.

Arno se zamislio. Nije mu to išlo iz glave.

Minjočka pođe u svoju sobu.

Kad je Arno ušao u sobu gdje je ležala Šu, stari mu vlastelin dade rukom znak da izađe.

Vidio je samo boju njena lica – ono je bilo prozirno – bijelo i žuto kao stearin.

e-Lektire
lektire.skole.hr

XV

Šu je baš te noći bila budna dulje no obično. Htjela je dovršiti čitanje Daudetovih[2] zapisaka koje je dobila na poklon od oca za imendan. Krošnje su poigravale i greble po zidovima sa sjeverne strane dvorca. Zavjese su poigravale na lakom povjetarcu kraj otvorenog prozora i tek dobar sluh mogao je čuti u alejama kako netko hoda i kako pijesak škripi pod nepoznatim teretom. Šu se više puta pričinilo kao da se nešto suče uza zid prema njezinu prozoru, no ona se nije na to osvrtala... Čas iza toga došlo je ono. Tako nenadano, da nije imala vremena, premda misli, da zadrži išta od toga u svojoj svijesti. Zavjese su se stale razdvajati polako, tako polako kao u snu, a opet tako brzo i jezivo, da nije dospjela koga pozvati, viknuti ili pobjeći. Kriknula je, krv joj je sunula u glavu. Ništa se više nije sjećala. Sobarica koja je ušla na njen krik u sobu, pobjegla je bez glave i stala vikati i dozivati na prozoru.

Zavjese se za to vrijeme opet zatvoriše i stadoše poigravati na vjetru, kao da ništa nije ni bilo. Čulo se kako je nešto bubnulo o tlo ispod prozora, zastenjalo i nestalo nekuda prema šumi.

Kad je Šu došla k sebi, osjetila je slan okus krvi u ustima.

Otac je stajao kraj nje blijed i zbunjen i lagano joj otirao krv koja bi joj od časa do časa navirala.

Sobarica je pripovijedala prestrašenoj služinčadi.

Stari je vlastelin bio kao bez glave, nije znao kako da sve to protumači.

– Njušku sam vidjela! Pravu vučju njušku!

Tajac prođe kroz družinu.

– Glava mu bijaše golema, crna kao od tučane bronce, a oči sjajne kao dijamanti.

Sobarica prekri oči rukama.

– A disao je tako snažno, da je sve podrhtavalo u sobi...

Kad je došao Arno iz šume – Šu je već spavala. Vlastelin je sjedio kraj nje vrlo satrt i zamišljen. Razmišljao je o svemu što mu se dogodilo u ovo zadnje vrijeme. Sjetio se i upraviteljeva pripovijedanja o događajima u šumi, kojemu nije prije podavao nikakve važnosti. Sve ga je to tako zbunilo i ražalostilo. Osobito kćerkino stanje. Sad je tek uvidio da se prevario kad je mislio da će Morovim otpustom biti riješeno pitanje njezine ljubavi. On nije nikad vjerovao da bi Šu toliko mogla ljubiti Mora, ali se tješio da će to sve s vremenom proći i da će se napokon pomiriti sa svojom sudbinom... Međutim iz dana u dan bilo je sve obratno. On je osjećao da ona trpi, ali mu to radi odgoja nije mogla predbaciti, nije imala toliko snage da se odupre njegovoj volji – i da bude kako ona želi.

[2] *Alphonse Daudet* (1840.-1897.), francuski pisac; spaja elemente realizma i naturalizma. Najpoznatiji po zbirki novela *Pisma iz mog mlina* (1866).

Ona je voljela i trpjeti i pregarati nego da to učini. I sam je radi toga mnogo trpio i stradao, a to je bilo uzrokom da se i protiv svoje naravi bacio na izvođenje upraviteljevih reforma u ekonomiji, samo da apsorbiran intenzivnim radom zaboravi na to. Mada je bio od naravi proračunan i škrt, nije štedio novaca ni radnika, i sam je forsirao rad. Iako se Arno vladao pred njim potpuno korektno, bio mu je dobro poznat odnos prema Minjočki. Bojao se samo da Šu za to ne sazna. Ipak, uza svu pažnju, nije se moglo to dugo pred njom skriti. Ona je za sve znala, ali joj odgoj nije dopuštao da o takvim stvarima govori ocu, bojeći se da ga sama ne ražalosti i rastuži. Podnosila je strpljivo, krijući pred ocem i Arnom svoj pravi osjećaj.

Umor se prostro po sobi. Svjetiljka povrh kamina stade umirati polako kao sjenka. Tužne žute boje padoše po krevetu i zidovima.

Stari se vlastelin trgnu iz misli i brzo pristupi krevetu...

Sat je izbijao dva sata po ponoći.

Šu je ležala i gledala u strop. Pogled joj je odavao studen koja prožima kosti.

– Želiš li štogod, Šu?

Šu upravi pogled prema ocu.

Vlastelin zadrhta i ponikne duboko očima. Oćutio je kako se u njemu nešto kida i krvari kao živa rana. Dohvati nemoćno stolac i zaplače tiho i gorko.

– Kćeri moja, mila kćeri moja!...

Niz toplih suza prosu se preko starčeva lica...

– Oče, pripovijedaj mi nešto. Ovdje je tako strašno kad se ne čuje čovječji glas.

Vlastelin je plakao...

– Da, ovdje je tako pusto i tuđe...

Djevojčine se zjenice raširile kao ruže u zoru.

– Ti si ljubio našu majku, oče, zar ne?

Vlastelin podigne glavu i značajno je pogleda...

– Kakvo je to pitanje, Šu?

– Vidiš, oče, takve mi smiješne misli dolaze već dugo na pamet. A tebi je čudno kad te tako pitam?

Vlastelin je šutio. Nije znao što da joj odgovori.

– Tebi je žao što sam oboljela, ja sam sretna. Vidiš kako je i to čudna stvar. Baš kao i ona prva.

Vlastelin je uhvati za ruku. No ona je ostala hladna.

– Ti misliš da sam u vrućici? O, ne! Ja govorim potpuno pri svijesti. Ti si htio da pođem za Arna, a znao si da volim drugoga. Sada neću poći ni za jednoga. Bit ću samo tvoja. Samo tvoja ću biti. Kao kad sam bila mala, kad si me učio hoditi.

Šu mu uhvati ruku i uzbuđeno je poljubi.

Vlastelina obasuše suze...

– Sjećaš li se kako mi je Mor donosio cvijeće i kako je bio spretan? On je bio tako dobar i mio. Tako privržen, kao pas. Pa ipak sam ja bila s njim zla. Ne. Ti misliš da si samo ti bio nepravedan prema njemu. Ja sam bila više. Ja sam ga najviše ljubila i najviše mu zla učinila. Nikad mu nisam pokazala da ga ljubim. Nikad nisam bila prema njemu – nježna – ni toliko koliko prema najindiferentnijem čovjeku kojeg bi srela na putu. Nisam to mogla. Ne znam zašto. Ne znam ni danas zašto sam bila takva, mada sam ga ljubila ko nikog na svijetu.

Vlastelin je uze ljubiti i milovati, da se primiri. Bojao se da joj toliko uzbuđenje ne bi naškodilo.

Već je i zora ušla u sobu kad je ponovno zaspala.

*

O podne je došao liječnik i ustanovio jači proces na lijevoj strani pluća.

Vlastelin je bio utučen.

– Molim vas, zar zadnji put nije bilo još ništa?

Liječnik je slegnuo ramenima.

– Uvjeravam vas da još nije bilo ništa! Najbolje će biti da odmah pođete u Davos[3].

Dok se štropot doktorove kočije gubio na cesti, vlastelin je ostao skamenjen i sam. On je znao da je stanje ozbiljno, ali da će biti takvo, tomu se ni u snu ne bi nadao. Pošao je turobnim, teškim korakom prema njezinoj sobi.

Zavjese su bile spuštene do tla na kojemu su poigravale kao krila neke velike bijele ptice. Šu je bila dobro upućena u svoje stanje, ali joj se na licu nije opažala ni najmanja zabuna. Naprotiv, bila je vrlo mirna i sabrana.

Vlastelin pristupi krevetu:

– Šu, ti si sporazumna...

Šu zaklopi oči kao dva topla potočna cvijeta...

– Da, samo da to bude što prije.

Vlastelin se okrene, baci još jedan pogled po sobi i svim stvarima u njoj, kao da se posljednji put od njih oprašta, i pođe u radni kabinet.

Posvršavao je neke najvažnije stvari i uredio sve što je potrebno za put.

Podveče izađe, da se prođe i malo razonodi.

Išao je cestom pod brdo u dolinu gdje su radnici prekapali livade. I nehotice mu dođe na pamet pitanje: Za koga sve to? Za koga sva ta reforma s ciljem obogaćenja? Za

[3] *Davos* – grad u Švicarskoj, zbog velike nadmorske visine lječilište od plućnih bolesti

njega? Nema li on svega napretek? Ili za nju? Što će njoj bogatstvo? To ga još jače rastuži, pa okrene putem na drugu stranu prema staroj sumornoj šumi koja je gorjela u ranim večernjim bojama. Iz livada i vinograda dopirala je pjesma zričaka i miris rane jeseni koja se kao šapat dozrelih usana širila krošnjama drveća i naličjem dozrelog voća i otave. Uza svu ljepotu prirode ostade ovaj put potpuno tup, tuđ samom sebi – hladan bez osjećaja. Išao je nogu pred nogu.

Došavši uveče kući, dade prenijeti svoj krevet u sobu gdje je spavala Šu. Strepio je da joj se opet što ne dogodi.

Šu se dobro osjećala. Napose ju razveselila očeva ideja da bude uz nju cijelu noć. Ali vlastelin kao da je prvi put u životu osjetio da ima dijete. Kao neku slast i strah pred nečim što je moćnije i jače od njegove ljubavi. Osjetio je bliskost smrti i svu veličinu njezinu. A koliko i koliko nježnosti i pažnje mogao je posvetiti i djetetu i sebi već davno prije! Zar mu je to smrt morala otkriti? Zar bi se on prije sjetio da bude prema njoj pažljiv i nježan i da pokori svoje nazore njenim čuvstvima.

– Oče – prenu se Šu, vidljivo vesela i dobre volje – komu ćeš prepustiti upravu imanja dok mi odemo u Švicarsku?

Vlastelin je poljubi u čelo i blago prođe rukom preko kose...

– Onomu koga ti misliš!

Šu se zagrozi malim prstićem.

– Oče, ti si zločest... Ja ništa naročito nisam mislila.

– Ni ja!... Ali tvoja misao o Moru veoma mi se sviđa...

Šu naškubi usne.

– Svakako je i to bolje...

Vlastelin se osmjehnu.

– Ne bolje, nego će tako biti! Mor i njegov otac opet će upravljati našim imanjima.

Na licu djevojčinu zasja plamičak zadovoljstva.

Noć koja se spuštala sa sjevernih krila starog vlastelinskog dvora, bila je danas spokojna i vedra kao duša na smiraju.

*

Vlastelin se probudio vrlo rano.

U dvoru je već čekala komisija od tri člana koja je došla da procijeni vrijednost šume koju je vlastelin nakanio prodati. Vlastelin ih primi vrlo ljubezno i uvede u radni kabinet. Predsjednik komisije, stariji pogrbljeni gospodin, izradio je cijeli nacrt za eksploataciju rada koji je sad iznio pred vlastelina. Vlastelin ga je saslušao sa zanima-

e-Lektire
lektire.skole.hr

njem, a kad je izjavio da radi obiteljskih prilika ne može i neće u tako zamašne poslove i spekulacije, nasta opća zabuna.

Jedan od članova izvadi potvrde od tvrtke, iz kojih se razabralo da su u ime tog posla u tri maha podignute veće svote novca.

Vlastelin se uzbudi, krv mu udari u obraze, ali se suspregne.

– Ja nisam nikakav novac podigao, a niti sam komu dao za to vlast.

– Novac je podignut na vaše ime, a podigao ga mladi vlastelin.

– Arno?!

– On je imao neke pismene potvrde s vašim potpisom...

Vlastelin se okrene i dohvati zvonce sa stola...

Uđe poslužnik.

– Recite gospodinu Arnu da odmah dođe u moj kabinet!

Poslužnik se udalji, ali se za kratko vrijeme vrati.

– Gospodin je naglo otputovao.

Komisija se značajno pogleda.

– Otputovao?

Kad je poslužnik izašao, nasta opća tišina. Vlastelin se grizao za usne da zadrži razbor i hladnokrvnost, ali mu se vidjelo na očima da je vrlo uzbuđen. Hodao je zamišljeno po sobi – a onda se okrenu i progovori mirnim glasom:

– Kad je tako, onda ću ja podmiriti predujam koji ste isplatili mladom vlastelinu, a u šume neću dirati.

Kad je komisija izašla, pokri vlastelin lice dlanovima. Pred njim na zidu stajala je slika njegove pokojne supruge. Ali se ovaj put ona gibala i usne joj se micale. Vlastelin je to osjećao. Kako se nadimlju grudi i zjenice šire i postaju velike i začuđene! Ruke joj postadoše duge, prozirne i tanke kao stapčice u ljiljana pred smrt.

Što ona to govori? Njezin je govor nestvaran, samotan. On ga osjeća. Osjeća kako ga boli... A njezin je govor milovanje, spokojno prolaženje kroz tminu večernjih soba. Kad boje u depresijama gasnu i umiru. Ona je tu. U jednom atomu zraka. On je ćuti kako mu šapće. Ona se smije. Tako ona prolazi. Prolazi kao ovaj dan iznad dvorca. Čas pun sunca, čas opet sjena i tišine. U svim nijansama boli i radosti. Tako prolazi sjena njezina, dah njezin. A on je tu sam i ne može da dokuči, da joj išta rekne, da joj bude bliz.

Sjedio je dugo i tupo osluškujući svoje vlastite misli.

I podne je već bilo kad ga je prenula buka koja je dolazila s dvorišta. Tih i satrven ušao je novi upravitelj i dvaput se poklonio pred njim. Ali ga on nije zamijetio. Sjedio je jednako i tupo i zamišljeno. Kad je upravitelj vidio da se starac ne miče, pristupi k njemu i lako ga dirne rukom.

– Gospodine, svi su kanali zatrpani...

e-Lektire
lektire.skole.hr

Starac se prene kao iz sna – i začuđen pogleda upravitelja.

– Kako zatrpani? – Vlastelin ga nije shvaćao.

– Sve što smo jučer iskopali s livada, noćas je netko zatrpao. Morali smo – prekinuti posao.

Vlastelin je otvorio oči, a potom ih opet zatvorio. Dvije sjenke tuge zatitraše mu vrh širokog čela. Potom se okrene i doda posve tihim glasom:

– Kad je tako, otpustite radnike, a vama ću dati plaću za mjesec dana unaprijed... Možete otići!

Upravitelj je slegnuo ramenima i izašao.

Vlastelin je ostao i dalje u kabinetu i nije izlazio. Radnici su spremali stvari i razgovarali bučno o zadnjem događaju, odlazeći cestom prema gradu.

Spuštala se prva rana večer. Barokni je dvorac stao umirati u bojama. Šu je ležala i čekala oca. Kad je napokon ušao, stadoše nenadano šumoriti jaseni i jablanovi poput zagušenih, potopljenih zvonova, u dvorištu je prolazila po koja sluškinja, poslije se i to smirilo.

– Svi su već otišli?

Šu otvori velike plahe oči.

– Svi su otišli – i mi ćemo sutra za njima.

Šu je obujmila jednim pogledom cijelu starčevu pojavu i tiho se prepustila sudbini.

Vlastelin otvori prozor i zagleda se još jednom u dolinu koja je umirala u posljednjim sunčevim bojama...

XVI
FINALE

A Mor? Mor čuči negdje na panju među lišćem i mahovinom. Sluša kako ga netko zove, ali on već ništa ne razumije. Kad ga pomiluje grančica, zazriči zričak na rutavim mu prsima – on im ne zna ništa reći. Spusti se – i ide četveronoške kroz travu i suza za suzom runi mu se niz lice na lišće, na zemlju ispod njega.

Samo katkad, ali to je tako rijetko, sjeti se on da je bio nekad čovjek – i onda se prikrade kroz šibike i ševare na kraj šume – i u predvečerje kad tonu zvijezde za oblacima iza horizonta – sjedne na panj na rubu šume i gleda na cestu – i put, kao da čeka nekoga da mu se vrati!

Tko će se to njemu vratiti!?

e-Lektire
lektire.skole.hr

Biva to samo onda kad pupaju šume i vrući se vjetrovi prosiplju s južnih proplanaka – i opet kad zažute i zašume vjetrovi i lišće se stane spuštati s brda i dolina zasipajući putove i prosjeke! Svakog proljeća i svake jeseni.

Onda on osjeti nešto bolno, lijepo, grudi mu se napune zanosom i pjesmom, a kad pokušava zapjevati, uvidi da je već sve zaboravio – spusti se nujan i žalostan na četiri noge i ode daleko u šumu.

Te dane prilaze mu ptice, sjedaju mu na ruke i ramena i pjevaju mu samo da ga razvesele...

Ali njega ne može više nitko razveseliti!...

U noć se zavuče u brloge i sluša zvijezde kako tinjaju na površini krošnja. Tad mu se pričinja da bi mogao opet govoriti, smijati se i osjećati kao čovjek. A kad ustane i pokuša, bude još žalosniji, još umorniji, jer ne zna! Sve je zaboravio!... Duboka neka tuga zamrači mu i zgusne krv, žile mu se napune otrovom i bijesom. Šulja se tada oko sela i pojata i sasvim – sasvim zaboravlja da je čovjek.

Pomuti sve vode po izvorima.

Sruši sva gnijezda sa drveća.

Zubalom razdire seoska pseta i telad.

A ljudi znaju to vrijeme i bježe od šume i livada pokraj Pločnice.

Kroz noć leži u svom brlogu – hrani se šumskim medom, prijesnim mesom i ptičjim jajima. Kroz dan opet prisluškuje suncu nad krošnjama, a kad se prikradu prve sutonove sjenke iz dolina, zaplave se ceste što vode u sela, budi se – i ustaje.

Sjedne na panj, podvije noge i zagleda se u sunce kako tone iza vlastelinskih brda...

Nešto mu se uzburka u rutavim prsima, skoči, ali se ubrzo spusti i pođe četvoronoške da hoda... On misli da tako mora ići.

A kad se sasvim zamrači i tjeskobe puna bude šuma i svi putovi što vode kroz nju, šulja se polako po njoj i razgovara s deblima i životinjama, a one prilaze k njemu, igraju se s njim i rugaju mu se... On im to dopušta. Dopušta, dok ga je volja, dok se u mozgu nešto ne zgusne i zamrači, a žile krupne nabreknu, stanu udarati kao bilo u tišini šume. Onda se one povuku od njega, uklanjaju mu se i boje ga se vrlo...

Dugo, dugo – bog zna kako je već dugo ovdje. To ne zna nitko. – Ni on sam to ne zna!... Samo u proljeće i jesen sjeća se nečeg. Sjeća se svega, ali i to je nejasno. Osjeća to više kao neku bol – a ne kao realnu spoznaju o sebi.

A Šu?

Kad će se ona vratiti?

Ona je otputovala daleko, daleko u jednu lijepu romantičnu zemlju i dugo se već ne vraća...

Zar je već i ona zaboravila na Mora – i njegove oči koje su bile uvijek velike i nujne?

Tko da to zna?...

e-Lektire
lektire.skole.hr

Preko šume prolaze bure i vjetrovi, stare grane opadaju, suše se. Nagnuo se brijest nad Pločnicom – još malo – pa će se sasvim prelomiti – pasti. Odselio se vuk i poginuo jedne zime u snijegu. Ptice se izmijenile, odletjele; sve se promijenilo. Niču nove grančice – nova debla i šikare. Po dvorcu se penje mahovina i zaborav.

Samo se on ne mijenja! On ostaje uvijek isti!...

Kad u jesenska predvečerja utonu oblaci iza brda – i zvijezde zaplaču na pustom tajanstvenom obzoru, on pridigne oči i tad se sjeti Nje... Tiho se prikrade do panja na kraju šume, zgruda na njemu i zagleda se tužan u cestu u daljini. No Šu se ne vraća!...

A on je čeka svako predvečerje, svako predvečerje sluša kako pada lišće u krošnjama i huji vjetar kroz gole puste grane.

A kad vidi – i vidi da se ne vraća – spušta se, opet, nujan s panja i otpuže četvoronoške u šumu.

Možda bi se Mor sjetio svega, da ona dođe?...

Možda bi pošao opet kao čovjek – kako se ide? Možda bi se dosjetio?

Ali nje nema. Ona je davno mrtva.

On toga ne zna dane već i stoljeća.

Čuči zguren i gladan negdje, na panju. Lišće ga zasipa – zasipa tiho – tihano, da se jedva čuje. Već je pun lišća, žutoga i crvenog – samo mu se glava crni i miruje kao tuga.

Kad ga pomiluje po koja grančica, zapjeva mu kukčić na rutavim prsima – prene se oda sna i pogleda na cestu. Odonud dotrče djeca i pastiri mu mahnu rukama i štapovima; zovu ga k sebi – ali ih on ne razumije.

On misli da ga oni tjeraju, da mu se groze – pa se tiho spusti pokraj panja – i ode četvoronoške u šumu. A suza za suzom, čista kao biser, skliže mu se niz lice i pada na lišće i zemlju ispod njega.

e-Lektire
lektire.skole.hr

Metodički instrumentarij

dr. sc. Vladimira Velički

Razmisli i stvaraj

- Kako su u ovoj pripovijetki povezani glavni lik Mor i priroda?
- Što mislite, zašto je pisac Mora pretvorio u vukodlaka?

  Saznajte što narodne predaje govore o vukodlacima.

  Poznajete li još neko književno djelo ili film u kojem se susreću takvi likovi?

Rad u četiri skupine

*Za raspoređivanje u skupine može vam poslužiti digitalni alat **Instant Classroom**. Koristeći taj alat, učenike jednostavno možete podijeliti u skupine unutar razreda za grupni rad. Kolo sreće i generator slučajnih imena možete iskoristiti za situacije kada je potrebno prozvati učenika kako bi odradio zadatak ili odgovorio na određeno pitanje.*

*Dostupan je na stranici **Super Teacher Tools**:*
http://e-laboratorij.carnet.hr/super-teacher-tools-mrezno-sjediste-super-nastavnike/

1. skupina – Mjesto radnje

Gdje se odvija radnja ove pripovijetke?

Pronađite opise mjesta radnje i uvježbajte ih izražajno čitati ili interpretirati uvažavajući vrednote govorenoga jezika.

2. skupina – Vrijeme radnje

Vrijeme u ovoj pripovijesti vrlo neodređeno. Gotovo da bismo mogli reći da likovi postoje izvan vremena i prostora. Prokletstva života bez ljubavi obrađeno je kao stanje. Vrijeme, prostor i stanje svijesti likova pretapaju se i međusobno isprepliću. Taj je postupak čest u filmovima.

Pronađite u tekstu potkrjepljenje za ove tvrdnje. Izdvojite odjeljke iz kojih biste mogli saznati nešto o vremenu radnje. Uvježbajte ih izražajno čitati ili interpretirati uvažavajući vrednote govorenoga jezika.

3. skupina – Karakterizacija likova

Koji se likovi spominju u ovome djelu? Pronađite njihove opise.

Što mislite zašto je pisac odabrao imena Mor i Šu?

Zamislite kako su likovi izgledali. Možete ih i nacrtati.

Uvježbajte izražajno čitanje ili interpretiran je dijelova teksta koji opisuju likove uvažavajući vrednote govorenoga jezika.

4. skupina – Jezik i stil

Osnovna karakteristika piščeva stila u ovome djelu je liričnost.

Čime se ona postiže?

Odredite stilska sredstva.

Razmotrite poredak riječi u rečenicama.

- Rečenica:

  Krupne kapi kiše klize kladama, klokoću kolosijecima i krševima.

  primjer je onomatopejičnosti, odnosno aliteracije.

  Pronađite još neke primjere onomatopejičnosti.

  Pronađite dijelove koje biste mogli napisati poput pjesme.

- Uvježbajte izražajno čitanje ili interpretaciju tih dijelova teksta uvažavajući vrednote govorenoga jezika.

- Ova pripovijetka završava vrlo tužno.

  Budući da se radi o fantastici, neočekivani obrati uvijek su mogući. Oni kojih više nema mogu oživjeti, vukodlak se uz pomoć čarolije može ponovo pretvoriti u čovjeka, vrijeme može ići unatrag i unaprijed i kružno... Razmislite kakav bi se obrat mogao dogoditi. Napišite ili ispričajte nastavak ove pripovijetke.

  Što je dalje bilo s Morom? Jesu li se Šu i on ikada ponovo sreli? Što se dogodilo s Arnom? Je li on kažnjen za svoje nepoštenje?

NAUČI, TO JE VAŽNO

FANTASTIČNA KNJIŽEVNOST je oblik umjetničkog izražavanja za kojeg su značajni elementi natprirodnog i izmišljenog.

U *Hrvatskoj enciklopediji* pogledajte detaljno pojašnjenje: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18967

Poticaji za daljnji rad

1. Na stranici *Digitalizirana građa – Đuro Sudeta* u elektroničkom su obliku dostupna i druga Sudetina djela: pjesme, pripovijetke, feljtoni, humoreske.
   http://library.foi.hr/zbirke/sudeta/index.php

   Recimo, Sudetina pjesnička zbirka *Kućice u dolu* (1927.) rasprodana je u svega mjesec dana nakon što je objavljena. Doznajte zašto – pročitajte neke od pjesama iz te zbirke, u elektroničkoj knjizi *Pjesme II*.

   Sudeta je vodio izuzetno bogatu korespondenciju sa svojim suvremenicima – piscima i iz tih se pisama da iščitati dosta toga o njegovom književnom stvaralaštvu. Pisma potražite u elektroničkoj knjizi *Proza II.*

2. Sudeta je umro premlad, od tuberkuloze (sušice) koja je – dok joj medicina nije našla lijek – prije vremena odnijela mnoge druge velikane; u nerazvijenim zemljama i danas ta bolest izaziva veliku smrtnost.

   No iza sebe je ostavio obiman književni opus koji je na toj stranici dostupan u sedam digitaliziranih elektroničkih knjiga.

   O smrti je napisao nekoliko antologijskih pjesama, kao što su *Misao na smrt, Mrtvo sunce, Ugasio se dan* i *Kad umrem*. Potražite ih u elektroničkim knjigama.

   Istražite koji su još hrvatski pisci prerano preminuli zbog te strašne, u to vrijeme neizlječive bolesti. Ovom temom se bavi članak *Dodirne točke bolesti i književnosti* Lane Škvorc: http://gorila.jutarnji.hr/vijesti/2011/11/17/dodirne-toke-bolesti-i-knjievnosti/

3. Poslušajte radio-dramu *Mor* Hrvatskoga radija:
   http://radio.hrt.hr/ep/uro-sudeta-mor/82778/

   Usporedite je s pripovijetkom. Koji su elementi dodani?

Koje su karakteristike radio-drame?

Budući da ste uvježbali interpretirati pojedine ulomke ovoga djela, napravite svoju radio-dramu. Odredite zvukove, šumove i glazbu koju ćete koristiti.

Za montažu i obradu zvuka možete koristiti besplatni program **Audacity** (https://www.audacityteam.org/). Dostupan je i sa sučeljem prevedenim na hrvatski jezik.

4. U glini modelirajte likove iz ove pripovijetke onako kako ste ih doživjeli.

5. Ova je pripovijetka prepuna pjesničkih slika, riječima su oslikani krajolici, priroda, likovi i događaji. Osmislite scenu na kojoj bi se ovakva pripovijetka mogla odigravati. Izradite kulise za pripovijetku.

6. Televizijski film *Mor* (1992.) režirala je Snježana Tribuson, jedna od najuspješnijih hrvatskih redateljica. Čak i ako vam njezino ime nije poznato, njezino djelo sigurno jest: režirala je popularnu televizijsku serije *Odmori se, zaslužio si* (2005.–2013.), a najpoznatiji njezin igrani film je romantična komedija *Tri muškarca Melite Žganjer* (1998.).

   Brat Snježane Tribuson je Goran Tribuson, jedan od najčitanijih hrvatskih pisaca. Autor je scenarija za film *Ne dao Bog većeg zla* (2002.), kojega je režirala njegova sestra.

   Najave filmova i epizode serije potražite na Youtubeu.

7. Poslušajte zvučnu knjigu *Mor* u interpretaciji Nikše Marinovića.

Rječnik

alabastar (lat.) – alabaster, ubjel, vrsta gipsa, koristi se za dekoracije i plastiku

baština – imanje
bokor (mađ.) – struk, kita, buket (cvijeća)

domak – dospijeće (mjenice i sl.)

filistar – malograđanin, uskogrudan čovjek (prema *Filistri* – Filistejci, biblijski narod)

ispit – izljev

jetrenka – vrsta biljke šumarice, plavkasto-ljubičastih cvjetova (*Hepatica nobilis*)

majur (njem.) – poljoprivredno imanje

naškubiti – napućiti, izbočiti

ovršje – vrhovi (krošnje)
ozvati – pozvati, dozvati

prosjeka – usjek, staza
prudina – prud, sprud, pješčani nanos

raslušati se – čuti se

stapčica – peteljka, stabljika
stearin (grč.) – glavni sastojak loja i drugih čvrstih masti, upotrebljava se za izradu svijeća

ševar – močvarna biljka, rogoz, trstika
šumarica – biljka sasa, anemona

tučan – brončan, mjeden

ulište – košnica
utrenik – utrti put, staza

zaklupčiti – smotati se u klupko
zaslužiti – zaraditi
zgrudati – zgrudvati se, pretvoriti se u grudu

žutilovka – polugrmolika biljka sa žutim cvjetovima (*Genista tinctoria*)

Impresum

Naručitelj:

Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET
Josipa Marohnića 5, 10000 Zagreb
tel.: +385 1 6661 500
www.carnet.hr

Nakladnik:

Bulaja naklada d.o.o
Radnički dol 8, 10000 Zagreb
tel/fax: +385 1 4822 154
info@bulaja.com
www.bulaja.com

Urednik: Zvonimir Bulaja

Oblikovanje: Luka Duplančić, Zvonimir Bulaja

Naslovnica: Luka Duplančić

Bilješka o autoru i djelu: dr. sc. Diana Zalar

Metodička obrada: dr. sc. Vladimira Velički

Tumač i rječnik: Zvonimir Bulaja

Tehnička realizacija: Bulaja naklada d.o.o.

Za nakladnika: Zvonimir Bulaja

Pri pripremi ove elektroničke knjige uložen je maksimalni mogući trud i pažnja, te su svi uključeni materijali pažljivo kontrolirani, korigirani i testirani. Međutim, Bulaja naklada d.o.o., CARNET i autori ne mogu biti odgovorni za bilo kakve štete, izravne i neizravne, prouzročene upotrebom ove elektroničke knjige, odnosno pogreškama u tekstovima (nekompletni, netočni ili oštećeni podaci, greške pri unosu i slično).

Djela Đure Sudete su u javnoj domeni.

ISBN: 978-953-328-419-4

Zagreb, 2018.